

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Rasové a nacionalistické prvky v německé nacistické ideologii

Bakalářská práce

Studijní program: B7507 – Specializace v pedagogice

Studijní obory: 6107R023 – Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání

7504R269 – Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání

Autor práce: Romana Nedomová

Vedoucí práce: Mgr. Ing. Martin Brabec, Ph.D.

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Romana Nedomová**
Osobní číslo: **P12000711**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obory: **Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání**
Název tématu: **Rasové a nacionalistické prvky v německé nacistické ideologii**
Zadávací katedra: **Katedra filosofie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem bakalářské práce je představit a rozebrat rasové a nacionalistické koncepce, které ovlivnily a pronikly do nacistické ideologie.

V první části se autorka zaměří na teoretiky, jejichž myšlenky ovlivnily a formovaly rasové názory nacistické ideologie, kterými byli například Gobineau či Chamberlain, v další části se autorka bude věnovat především rozboru rasových a nacionalistických prvků ve stěžejním díle nacistické ideologie - Hitlerově knize Mein Kampf.

V závěru práce provede autorka shrnutí a srovnání jednotlivých rasových a nacionalistických názorových vlivů na formování nacistické ideologie.

V bakalářské práci bude využita primární a sekundární literatura, metodou bude její analýza a komparace. Studentka se bude v průběhu příprav a vypracovávání řídit metodickými a organizačními pokyny vedoucího práce.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

CHAMBERLAIN, H. S. Základy devatenáctého století. Díl 1. Praha: Nakladatelství Dr. Ant. Hajna, 1910.

GOBINEAU, J. A. O nerovnosti lidských plemen. 1. díl. Praha : Orbis, 1942. 399 s.

GOBINEAU, J. A. O nerovnosti lidských plemen. 2. díl. Praha : Orbis, 1942. 409 s.

HITLER, Adolf. Můj boj: dva svazky v jednom. Nezkrác. vyd. Praha: Otakar II., 2000, 507 s. ISBN 80-863-5526-8.

NOLTE, Ernst. Fašismus ve své epoše. Vyd. 1. Praha: Argo, 1999, 695 s. Historické myšlení, sv. 8. ISBN 80-720-3107-4.

BUDIL, Ivo T. Jitro Árijců: život a dílo Arthura Gobineaua, zakladatele árijské ideologie. Vyd. 1. V Praze: Triton, 417 s. ISBN 978-807-3872-748.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Ing. Martin Brabec, Ph.D.**
Katedra filosofie

Datum zadání bakalářské práce: **10. dubna 2014**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2015**

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Ondřej Lánský, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2014

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Ing. Martinu Brabcovi, Ph.D., za odborné vedení bakalářské práce, rady a cenné připomínky. Velký dík patří také mému příteli za podporu a povzbuzování po celou dobu mého studia.

Anotace

Cílem této bakalářské práce je představit a rozebrat rasové a nacionalistické koncepce, které ovlivnily nacistickou ideologii a pronikly do ní. V první části práce jsou shrnuty vývoj myšlení o rase a nacionalismu a následně myšlenky dvou významných rasových teoretiků, jimiž byli Joseph Arthur Gobineau a Houston Stewart Chamberlain. V druhé části se autorka zaměřuje na vývoj nacionalismu a rasismu v Německu, přičemž se opírá o stěžejní dílo nacistické ideologie – Mein Kampf, jehož autorem byl Adolf Hitler. V závěru jsou shrnuty a porovnány názorové vlivy na vývoj německého nacionalismu, zejména myšlenky Josepha Arthura Gobineaua a Houstona Stewarta Chamberlaina a Adolfa Hitlera.

Klíčová slova

Rasa, rasismus, nacionalismus, národní socialismus, nacismus, antisemitismus, Německo, Hitler

Annotation

Racial and Nationalistic Elements in the Ideology of the German Nazism

The aim of this thesis is to present and analyze racial and nationalistic concepts that influenced and penetrated into the Nazi ideology. In the first part of this study there are summarized development of race thinking and nationalism and afterwards the thoughts of the two significant race theorists – Joseph Arthur Gobineau and Houston Stewart Chamberlain. In the second part, the author focuses on the development of nationalism and racism in Germany, where the author relies on the fundamental work of the Nazi ideology – Hitler's *Mein Kampf*. At the end, there are summarized and compared the effects of opinion on the development of the German nationalism, especially the ideas of Joseph Arthur Gobineau, Houston Stewart Chamberlain and Adolf Hitler.

Keywords

Race, racism, nationalism, National Socialism, Nazism, anti-Semitism, Germany, Hitler

Obsah

Seznam použitých zkratk.....	9
Úvod.....	10
1 Vývoj povědomí o nacionalismu a rase v evropském myšlení	12
2 Nejznámější teoretikové rasových ideologií	16
2.1 Joseph Arthur Gobineau (1816 – 1882).....	16
2.1.1 Pojednání o nerovnosti lidských ras.....	18
2.2 Houston Stewart Chamberlain (1855 – 1926).....	23
2.2.1 Základy devatenáctého století	24
3 Nacionalismus a rasová problematika v Německu.....	29
3.1 Situace po první světové válce	31
3.2 Vznik německého nacionalismu.....	32
3.3 Adolf Hitler a NSDAP	33
3.4 Mein Kampf (Můj boj).....	34
3.5 Rasismus jakožto státní politika.....	39
4 Srovnání jednotlivých rasových a nacionalistických názorových vlivů na formování nacistické ideologie.....	42
Závěr	46
Seznam zdrojů.....	48

Seznam použitých zkratek

- DAP = die Deutsche Arbeiter-Partei (Německá dělnická strana)
- NSDAP = die Nationalsozialistische Deutsche Arbeiter-Partei (Národně socialistická německá dělnická strana), zkráceně Nazi-Partei (nacistická strana)
- SS = Schutzstaffeln = ochranné oddíly, jež vznikly původně jako osobní stráž Adolfa Hitlera, později se staly stranickou policií

Úvod

Německý národní socialismus je zřejmě nejdiskutovanější ideologií v novodobých dějinách: její nebezpečí spočívá v tom, že je natolik nenápadná, že lidé mnohdy nedokážou postřehnout, že vůbec nějaké ideologii věří. Vůdčí osobnost německého nacismu, Adolf Hitler, je pravděpodobně nejrozporuplnější osobností tohoto období. Člověk, který se v době své vlády těšil obdivu mas, a zároveň člověk, jenž zapříčinil druhou světovou válku a jehož myšlenky děsí nejen pamětníky ještě sedmdesát let po skončení války. O druhé světové válce existuje nespočet publikací, studií, dokumentů, apod. Ale jen zlomek z nich se zabývá otázkou, proč byl německý nacionalismus tak nenávistný vůči ostatním národům; zejména vůči Francii, slovanským národům a především národu židovskému.

Autorka této bakalářské práce se rozhodla zabývat se v rámci tématu rasových a nacionalistických prvků v německé nacistické ideologii otázkou, co předcházelo tomuto nebezpečnému smýšlení. V roce 2016 uplynulo sedmdesát let od smrti Adolfa Hitlera, což znamená, že vypršela platnost německých autorských práv na knihu *Mein Kampf* a je možné její volné šíření. Hlavním cílem této bakalářské práce je seznámit čtenáře s myšlenkami třech nejvýraznějších rasových, nacionalisticky orientovaných myslitelů, jimiž byli Joseph Arthur Gobineau, Houston Stewart Chamberlain a Adolf Hitler.

První část této bakalářské práce se zaměří na rasové a nacionalistické koncepce myslitelů, jejichž ideje pronikly do nacistické ideologie a posloužily jí k uskutečňování jejího programu, který byl detailně popsán v Hitlerově knize *Mein Kampf*. Zejména se jedná o myšlenky uvedené v dílech *O původu lidských druhů* francouzského romanopisce Josepha Arthura Gobineaua a ve spise *Základy XIX. století* anglického biologa a antropologa Houstona Stewarta Chamberlaina.

V druhé části práce se autorka zaměří na vývoj nacionalismu a rasismu v Německu, při jejichž interpretaci bude vycházet z Hitlerovy knihy *Mein Kampf*, stěžejního díla nacistické ideologie, „bible nacismu“, která vznikla po nezdařeném puči v Mnichově v roce 1923, při němž se Hitler poprvé pokusil převzít moc. To, že této knize nebyla v době jejího prvního vydání věnována přílišná pozornost, mělo fatální důsledky pro celý svět, neboť o několik let později se Hitler pokusil skutečně realizovat myšlenky v ní popsané. A díky svému řečnickému talentu strhl pro svou vizi tisícileté Třetí říše většinu německé populace.

Jeho politika zapříčinila likvidaci milionů lidí. Z toho důvodu přikládá autorka mimořádnou důležitost právě rozboru rasových a nacionalistických prvků v Mein Kampfu.

V závěru práce se autorka pokusí shrnout a porovnat názorové vlivy na vývoj německého nacionalismu a zodpovědět otázku, nakolik se nacistická ideologie i sám Adolf Hitler inspirovali myšlenkami Josepha Arthura Gobineaua a Houstona Stewarta Chamberlaina.

1 Vývoj povědomí o nacionalismu a rase v evropském myšlení

Na formování moderních evropských států měl významný vliv nacionalismus. Podle Ernesta Gellnera se problém nacionalismu poprvé objevil v téže době, kdy se v lidské společnosti objevila otázka politické moci a kultury, neboť „*nic nebránilo tomu, aby někdo přišel s teorií, že legitimním politickým útvarem je ten, který zahrnuje všechny příslušníky dané kultury a kromě nich nikoho jiného*“.¹ Za jednoho z hlavních původců nacionalismu považuje transformaci společnosti vlivem industrialismu, který zapříčinil rozpad starého hierarchického uspořádání společností a způsobil, že namísto manuální práce nabyly na důležitosti práce s informacemi, jež vyžadovala gramotnou společnost. Společnost začala sdílet společnou kulturu, která vymezila národy v nacionalistickém pojetí.

Hans Kohn nachází prapůvod nacionalistického smýšlení již ve starých hebrejských představách o vyvoleném lidu a zemi zaslíbené, které legitimizovaly politické cíle Hebrejců na základě víry, že jsou předurčeny Bohem. Nacionalismus jako takový je však fenoménem, jehož vznik se datuje do 17. století, kdy se usadil ve Velké Británii. Odtud se v 18. století rozšířil na britská území v Americe. Tento typ nacionalismu byl založen na principech osobní svobody a samosprávy. Jiný, agresivnější typ nacionalismu vznikl ve Francii během Francouzské buržoasní revoluce a prostřednictvím napoleonských válek se rozšířil do ostatních evropských států. Cílem nacionalismu je podle Hanse Kohna vytvoření státu, jehož územní hranice by byly totožné s hranicemi etnickými nebo jazykovými.² V souladu s tímto tvrzením definuje Šedivý nacionalismus jako národní politické hnutí, mezi jehož hlavní požadavky patří „*vytvoření národního státu na území, který tento národ obývá*“.³ Od počátku 19. století do 20. let 20. století byl právě nacionalismus příčinou zásadní proměny politické mapy Evropy, kdy na území původních absolutistických říší vznikaly moderní národní státy. Revoluční léta 1848-1849 změnila nacionalismus z hnutí

---

¹ GELLNER, E. A. *Nacionalismus*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003, 133 s. ISBN 80-732-5023-3. s. 32

² KOHN, H. *Nacionalismus*. In: HROCH, M. *Pohledy na národ a nacionalismus*. 1. vydání. Praha: SLON, 2003. ISBN 80-86429-20-2. S.

³ ŠEDIVÝ, M. *Zrod německého nacionalismu*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2013, 208 s. ISBN 978-80-261-0320-2. S. 9-10

za emancipaci a ústavní práva na touhu národů po sebeprosazení, a to jednak kulturním (jež se projevovalo důrazem na národní jazyk, na lidovou kulturu a lidové tradice a na dostupnost kultury nevzdělaným třídám), jednak politickém (tj. oddělení národa od jiných národů, jeho nezávislost a rovnost s ostatními státy). Nacionalismus získal revoluční charakter, neboť jeho cílem byla změna dosavadního státního zřízení. Ve 20. letech 20. století získal též charakter sociální, neboť se zasazoval o „*rovné ekonomické příležitosti i příležitosti ke vzdělání pro všechny příslušníky národní skupiny a aktivní zlepšování sociální situace nejnižších tříd*“.⁴ Nacionalismus se rychle rozšiřoval, projevil se ve zcela rozdílných ideologiích – v demokracii, v komunismu a pravděpodobně nejradikálnější ve fašismu, respektive v německém nacismu.

Kohn řadí mezi charakteristické rysy nacionalismu též národní nadřazenost, jež se projevila na přelomu 19. a 20. století formou sporů o hraniční území⁵; a rasovou čistotu, která byla považována za teoretický základ národnosti. Rasová výlučnost konkrétního národa a jeho propojenost s půdou, již jeho členové zdědili po předcích, se nejvýrazněji projevila jako základ německé identity ve 30. a 40. letech 20. století.

Rozlišování lidských druhů neboli ras není v lidské historii ničím novým. Důkazem o tom, že si člověk všímá odlišností jednotlivých jedinců či skupin již dávno před tím, než byl vůbec použit termín rasa⁶, jsou egyptské malby, jejichž vznik se datuje zhruba do 15. století před naším letopočtem. Tyto přes tři a půl tisíce let staré malby nalezené v hrobce faraona Seti-Meteptha I. zachycují čtyři rasy rozlišené barvou pokožky: Egypťané jsou nakresleni cihlovou barvou, Libyjci barvou bílou, Asyřané z Přední Asie žlutě a Núbijci (Afričané) černě.⁷ Český antropolog Ivo T. Budil uvádí, že tyto čtyři typy lidí zvané Rot, Namu, Nahsu a Tamhu se od sebe lišily fyziologickými znaky, avšak v té době z těchto rozdílů nebyly vyvozovány takové závěry, jaké z nich vyvozovaly rasové teorie o několik

---

⁴ KOHN, H., pozn. 2, s. 88.

⁵ Podle Gellnera, pozn. 1., s. 93, nacionalistická společnost využívá k vytyčení svých hranic „terminologii kořenů napojenou na příslušný, uvěřitelný mýtus v pozadí“.

⁶ Z arabského *ras* (počátek, původ, hlava); termín byl pro rasovou klasifikaci poprvé použit v roce 1684 ve spise *Nové rozdělení Země podle druhů neboli ras lidí, které ji obývají*, jehož autorem byl francouzský lékař François Bernier. Autor rozdělil lidstvo do skupin podle oblastí, kde tyto skupiny žijí na Evropě a západní Asii; černochoy, východní Asiaty a Laponce.

⁷ CICHÁ, M. *O lidských „rasách“ a rasismu z pohledu antropologa*. In: KRYL, M. *Rasismus, antisemitismus, holocaust*. Ústí nad Labem: Filozofická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2011. ISBN 978-80-7414-389-2. S. 31.

tisíciletí později.⁸ Později se též v Bibli setkáváme s členěním lidí na tři rasy – podle synů Noemových jsou zde rozlišeni Semité, Hamité a Jafetité.

Nicméně toto rozlišování lidských bytostí ještě nemůžeme nazývat rasovou ideologií - dobrodruhové objevující na počátku novověku nové kouty světa vnímali odlišnost dosud neznámých národů spíše nábožensky než rasově. V 15. století označovaly pojmy italské *razza*, portugalské *raça* a francouzské *race* skupiny rostlin, zvířat nebo lidí stejného genealogického původu. Teprve v 18. století začal být pojem rasa vnímán jako označení pro „skupinu lidí žijících ve stejné zemi a vyznačujících se podobnými fyzickými rysy“.⁹ Toto pojetí rasy bylo přítomno v osvícenské vědě, nicméně jednalo se spíše o okrajovou problematiku. Osvícenci často zastávali názor, že rasa je výsledkem působení podnebí či nemoci, přičemž rasy byly povahově rovnocenné a měly i stejné postavení. Přestože tito myslitelé prosazovali svobodu jedinců, přiznávali práva někomu. Například John Locke hájil existenci otroctví, David Hume považoval černou rasu za méněcennou a Jean Jacques Rousseau upíral práva ženám kvůli předpokladu, že mají méně rozumu než muži. V 18. století došlo k velkým sociálním změnám a měnila se i politická situace, vzdělanci pátrali po něčem, co by se mohlo stát stabilním, neměnným bodem v lidské přirozenosti; přičemž v tomto bádání jim byla nápomocná experimentální věda. Velké popularitě se zejména v Německu a ve Francii těšila frenologie (věda, která odvozovala mentální schopnosti lidí od tvaru jejich lebky) Josepha Galla.¹⁰ Vědecké myšlení osvícenství bylo hlavní podmínkou pro nástup moderního rasismu založeného na fyzické typologii.

Rasovou problematikou se zabývali například švédský přírodovědec Carl Linné (který v roce 1735 ve svém díle *Systema naturae* rozdělil lidské bytosti, které začlenil jako druh do rodu primátů, do skupin podle toho, na jakém kontinentě žijí na Evropany, americké Indiány, Asiaty a Afričany, přičemž jednoznačně preferoval Evropany před černochoy¹¹; je rovněž autorem termínu označujícího náš druh – *Homo sapiens*¹²); německý lékař Johann Friedrich

---

⁸ BUDIL, I. T. *Jitro Árijců: život a dílo Arthura Gobineaua, zakladatele árijské ideologie*. Vyd. 1. Praha: Triton. ISBN 978-807-3872-748. S. 15.

⁹ BUDIL, I. T., pozn. 8, s. 16.

¹⁰ PROCTOR, R. *Rasová hygiena: lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009. Stíny. ISBN 978-80-200-1763-5. S. 17.

¹¹ FREDRICKSON, G. M. *Rasismus: stručná historie*. Praha: BB art, 2003. ISBN 80-734-1124-5. S. 52.

¹² BUDIL, I. T. *Historické proměny rasové teorie a ideologie*. In: BUDIL, I. T., V. BLAŽEK a V. SLÁDEK (eds.). *Dějiny, rasa a kultura: sborník příspěvků z interdisciplinárního symposia o problematice ras, Plzeň, 12. 5. 2005*. Ústí nad Labem: Nakl. a vyd. Vlasty Králové, 2005. ISBN 80-903-4124-1. S. 8-32. S. 19.

Blumenbach (jenž v díle *O přirozené rozmanitosti lidí* rozlišil na základě vlivu působení podnebí rasy kavkazskou, mongolskou, etiopskou a malajskou); švédský anatom Anders Adolf Retzius (v roce 1842 zavedl tzv. hlavový index určující poměr mezi délkou a šířkou lebky); či německý filolog a antropolog Friedrich Max Müller, který při rozlišení obyvatel indického poloostrova použil pro rasu indogermánskou – v Bibli jafetskou, Blumenbachovu kavkazskou – termín „*árijská rasa*“¹³). Dalšími autory rasových teorií byli Francouzi George Cuvier a Joseph Deniker či americký sociolog William Zebina Ripley.

V první polovině 19. století převládaly v západní vědě myšlenkové směry jako pozitivismus, empirismus, romantismus či německý idealismus. Problém rasy se do popředí dostal až v druhé polovině 19. století, kdy se objevil názor, že bílá civilizace má díky svému rychlému rozvoji navrch nad civilizacemi mimoevropskými. Tento rozdíl ve vývoji dal vzniknout (jak již dnes víme mylnému) předpokladu, že jiné rasy mají zřejmě více nedostatků, než jen omezené sociokulturní dispozice – že příčina zaostávání obyvatel ostatních kontinentů za Evropou a Amerikou vyplývá z jejich vrozených tělesných a duševních vlastností, tedy z jejich rasové příslušnosti. Počátky rasistického myšlení jako takového lze podle Ivo T. Budila vymezit velmi obtížně, a to z toho důvodu, že hranice mezi xenofobními předsudky a rasismem jako takovým je velmi tenká. Jisté však je, že pojem rasa změnil dějiny světa, neboť umožnil lidským bytostem nenávidět jiné jedince takovým způsobem, že se dokázaly dopustit i tak hrůzné genocidy, jakou byl holocaust nacistické ideologie ve čtyřicátých letech 20. století.¹⁴

Podle George M. Fredericksona etnologové 18. století jako Carl Linné a Johann Friedrich Blumenbach „*otevřeli cestu lidovému i vědeckému rasismu tím, že považovali lidské bytosti za součást lidské říše a nepohlíželi na ně v biblickém pojetí jako na Boží děti obdařené duchovními schopnostmi, které jsou jiným lidem odepřeny*“.¹⁵

---

¹³ Budil in CICHÁ, M. *O lidských „rasách“ a rasismu z pohledu antropologa*. In: KRYL, M. *Rasismus, antisemitismus, holocaust*. Ústí nad Labem: Filozofická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2011. ISBN 978-80-7414-389-2. S. 14.

¹⁴ BUDIL, I. T., pozn. 8, s. 12-15.

¹⁵ FREDRICKSON, G. M., pozn. 11, s. 53.

2 Nejznámější teoretikové rasových ideologií

Autorem neodmyslitelně spojeným s rasovým učením je francouzský spisovatel a diplomat Joseph Arthur Gobineau, označovaný za otce vědeckého rasismu,¹⁶ jenž je autorem jednoho z nejznámějších děl o lidských rasách zvaného *Pojednání o nerovnosti lidských ras*. Tento teoretik byl první, kdo považoval rasu „za primárního hybného činitele světových dějin“ a zastával názor, že příčinou všech významných jevů v lidských dějinách jsou změny ve vlivu ras.¹⁷ Na Gobineauovo učení navázali další teoretikové, jejichž myšlenky následně pronikly do německého nacionalismu. Jednalo se o francouzského lékaře a sociologa Gustava Le Bona, který postavil indoevropské národy (rasy) do vztahu nadřazenosti nad ostatními rasami.¹⁸ Le Bonova práce z roku 1895 zvaná *Psychologie davu* se zabývala problematikou manipulovatelnosti mas.¹⁹ Dalším rasovým teoretikem byl anglický biolog a antropolog Houston Steward Chamberlain, jehož teorie je pro tuto práci podstatná, neboť právě skrze ni se dostaly Gobineauovy myšlenky do základů rasové teorie, kterou zastával Adolf Hitler.

2.1 Joseph Arthur Gobineau (1816 – 1882)

Joseph Arthur Gobineau, syn Louise Gobineaua, vojenského důstojníka, který byl odpůrcem francouzské revoluce i Napoleonova režimu, a Anny Louisy Madeleine de Gercy, se narodil 14. 7. roku 1816 nedaleko Paříže. Rodina se kvůli své finanční situaci musela často stěhovat, což přispělo k jejímu rozpadu – Anna Gobineauová se svými dětmi opustila domov a hodně cestovala. Žila mj. v Bádensku nebo ve Švýcarsku. Gobineau se na cestách naučil velmi dobře německy, což se mu hodilo v pozdější diplomatické kariéře. Když se jeho matka odstěhovala do Varšavy, Gobineau se vrátil zpět do Francie. Poté, co nebyl přijat na vojenskou akademii v Saint-Cyru, se ve svých 19 letech vydal do Paříže, kde jej finančně podporoval strýc Tribaut-Joseph. Gobineau se zde živil jako žurnalista (publikoval mj.

---

¹⁶ BUDIL, I. T., pozn. 8, s. 10.

¹⁷ PROCTOR, R., pozn. 10, s. 19.

¹⁸ CICHÁ, M., pozn. 7, s. 31.

¹⁹ PAXTON, R. O. *Anatomie fašismu*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-811-2. S. 42.

pod pseudonymem Joseph Marcellin).²⁰ Později se stal úspěšným francouzským diplomatem.

Od ostatních představitelů rasové ideologie devatenáctého století se Gobineau odlišoval tím, že byl nadaným romanopiscem. Úspěšné byly zejména jeho historické romány *Šťastný princ* či *Opatství typhainské* a ve Švédsku psaná díla *Plejády*, *Renesance* a *Asijské novely*. Gobineau nebyl toliko vědcem, jako spíše vynikajícím vypravěčem, jenž dokázal poutavě zpracovat své vědomosti o evropském starověku či o Indii a Číně. Nedostatek odborných znalostí v oblastech archeologie či antropologie v díle vyvažoval jeho literární talent a využití pestrého jazyka plného originálních metafor.²¹ Pojmu rasa se Gobineau poprvé dotkl v roce 1943 v eseji *Alvian (L'Alviane)*, jejíž děj byl zasazen do renesanční Itálie na přelomu 15. a 16. století. Rasa pro něj v této eseji představovala „kvalitu duše, sílu charakteru, odvahu, mužný vzdor a rytířskou ctnost“²² – jedná se o vymezení spíše tradiční, více filologické než antropologické. Později se pro něj tento pojem stal klíčem k pochopení lidských dějin.

V roce 1848 Gobineau založil časopis *La Revue provinciale*, v němž reagoval na události revolučního roku 1848 a kde se promítlo jeho pesimistické vidění vývoje lidských dějin - domníval se, že zánik je osudem veškerých lidmi stvořených civilizací; obdivoval minulé časy, zejména renesanci, a byl odpůrcem sociálního pokroku, republiky a demokracie. Pokrok podle něj vede k úpadku lidstva, neboť „odstraňuje poslední zbytky hodnot, kterých si vážil, a přibližuje lidstvo ke konečné katastrofě zhroutilí civilizačního řádu“.²³ Za úpadkem Francie viděl Gobineau nedostatek autonomie místních svobod, proto prosazoval nutnost decentralizace země. V *La Revue provinciale* se poprvé objevily myšlenky, které Gobineau později rozpracoval ve svém zásadním díle, jímž bylo *Pojednání o nerovnosti lidských ras*: autentický život člověka je založen na příslušnosti k menšímu útvaru lidí a vše, co takový útvar přesahuje a zároveň vyžaduje lidskou loajalitu, je

---

²⁰ BUDIL, I. T. *Triumf rasismu: rasová imaginace a zrození moderní doby*. Vydání 1. Praha: Stanislav Juhaňák - Triton, 2015, 991 stran. ISBN 978-80-7387-750-7. S. 534.

²¹ BUDIL, I. T., pozn. 20, s. 541.

²² NOLTE, E. *Fašismus ve své epoše*. Vyd. 1. Praha: Argo, 1999. Historické myšlení, sv. 8. ISBN 80-720-3107-4. S. 537.

²³ BUDIL, I. T., pozn. 8, s. 10.

nepřirozené. Tato myšlenka jej vedla k odmítání vlasti a státu, které považoval za nebezpečné, smyšlené konstrukce, které lidem škodí.²⁴

Je nutno zdůraznit, že ač Gobineau zabýval rasovou problematikou, byl především romantickým spisovatelem, nikoli vědcem. Neexperimentoval se životy jiných lidí. Lidský rodokmen pro něj představoval pouze prostor, v jehož rámci vytvářel utopii – jeho vlastní rasovou vizi lidských dějin. Ač to zcela jistě nebylo jeho záměrem, právě tato jeho osobní vize, tento mýtus, který stvořil, usnadnil integraci rasové problematiky do politické kultury moderní Evropy.²⁵ Gobineau sám nebyl o nic větší antisemita než jeho současníci, ale jeho úvahy o rasové čistotě vedly další rasisty 19. a 20. století k uvažování o této problematice.

2.1.1 Pojednání o nerovnosti lidských ras

Pojednání o nerovnosti lidských plemen (z francouzského názvu *Essai sui l'inégalité des races humaines* překládáno též jako *Esej o nerovnosti lidských ras* či *Pojednání o nerovnosti lidských ras*) je čtyřsvazkové dílo, jehož první dva díly vydal Gobineau na vlastní náklady v září roku 1853 v pařížském nakladatelství Firmin-Didot. Zbývající dva díly byly vydány na počátku roku 1855. Ivo T. Budil si všímá dvou výrazných rysů díla – jedním z nich je Gobineauova fascinace silnými osobnostmi, které čelí nepřízni doby; druhým pak jeho fatalistická vize rasového úpadku lidstva, která je spíše než vyprávěním o vývoji lidského druhu svědectvím a současně kritikou soudobé politické situace ve Francii. Gobineauovo pojetí lidských dějin bylo ve své podstatě polemikou „s ideou pokroku, modernitou a západní civilizací obecně“.²⁶

Jednotlivé lidské rasy představují v *Eseji o původu nerovnosti lidských ras* prostředníky, skrze které se autor snaží porozumět zrodu, vývoji a zániku lidských civilizací. Autorovo pojetí této problematiky vyplývá z názoru, že lidské rasy nejsou rovnocenné a že nerovnost mezi lidskými jedinci je vrozená.

Autor v díle „vtiskl nepřehlednému chaosu dějin, vnímanému jako řada zklamáních iluzí a rezignací, příběh setkávání a míšení ras, který skončí – tak jako řada velkých románů

---

²⁴ BUDIL, I. T. (pozn. 20, s. 540) dodává, že nejlepším způsobem seskupení obyvatel jsou podle Gobineaua lokální společenství (tzv. Gemeinschaft), která ztotožnil s rasami vyznačujícími se konkrétní fyziognomií. Věrnost určitému společenství poté znamenala, že obyvatelé akceptovali určitá omezení vyplývající z příslušnosti ke specifické rase a z dispozic této rasy. Nerespektování zmíněných rasových daností v historii způsobilo většinu velkých historických krizí a vedlo k zánikům civilizací.

²⁵ BUDIL, I. T., pozn. 20, s. 533.

²⁶ BUDIL, I. T., pozn. 20, s. 540-541.

– smrtí, v tomto případě smrtí celého lidstva“.²⁷ Jak je naznačeno výše, byl to právě Joseph Arthur Gobineau, kdo jako první přisuzoval rase úlohu hybatele světových dějin. Příčinou velkých historických změn podle něj byla jedna konkrétní vlastnost dané rasy, a to rasová vitalita. Ta stála za vzestupem Řecka a příčinou pádu Říma byl naopak její nedostatek.²⁸

Gobineau říká, že „v úplně praprvotné době života celého druhu, v údobí, jež předcházelo tomu, co nejstarší letopisy vyprávějí, objevujeme, postavivše se v duchu na výšiny Altaje, tři nesmírné shluky lidstva, hemžící se, každý složený z rozličných odstínů, jež jsou vytvořeny z větve bílé v končinách rozprostírajících se západně od horstva; na severovýchodě jsou vytvořeny ze žlutých hord přicházejících z Ameriky; na jihu z kmenů černých majících svoje hlavní ohnisko ve vzdálených oblastech afrických“ – takto Gobineau rozlišuje tři primární lidské rasy, archaické typy ras, které už dnes v čisté formě neexistují – odrůdu žlutou, černou a bílou, přičemž poslední jmenovanou považuje za „jiskru lidského rodu“.²⁹

Rasu Gobineau pokládal za jedinou příčinu rozvoje i úpadku lidské kultury, přičemž úpadek civilizací považoval za jev, který je „ze všech jevů dějin zjevem nejnápadnějším a zároveň nejtemnějším“.³⁰ Již v názvu jedné z kapitol Gobineau zmínil nadřazenost bílého plemene a árijského typu rodu v rámci tohoto plemene. Jednotlivá plemena charakterizoval jak z hlediska fyzických vlastností (např. typ lebky), tak z hlediska psychického – jmenoval vždy škálu vlastností a schopností, jimiž se dané plemeno vyznačuje.³¹ Zastával názor, že lidské rasy vytváří přirozenou hierarchii, přičemž si však uvědomoval, že charakteristiky jednotlivých ras (ať už se jedná o vlastnosti či nadání) lze srovnávat jen velmi obtížně. Nejvýše je v rasové hierarchii postavena bílá rasa, která je nejvyspělejší, předurčená k vládě nad ostatními rasami a vyznačuje se vysokou inteligencí, energičností, živelností, vytrvalostí, fyzickou zdatností, smyslem pro čest a odvahu a láskou ke svobodě a řádu.³² Za méně vyspělou považoval Gobineau rasu žlutou, která se sice se vyznačuje jistou inteligencí a vytrvalostí, ale zároveň se u ní projevuje fantazijní a idealistické myšlení. Dalšími charakteristickými znaky jsou nedostatek fyzické zdatnosti, žádostivosti a vůle a

---

²⁷ BUDIL, I. T., pozn. 8, s. 12.

²⁸ PROCTOR, R., pozn. 10, s. 19.

²⁹ GOBINEAU, J. A. O nerovnosti lidských plemen. 2. díl. Praha: Orbis, 1942. S. 388.

³⁰ GOBINEAU, J. A. O nerovnosti lidských plemen. 1. díl. Praha: Orbis, 1942. S. 19.

³¹ GOBINEAU, J. A., pozn. 29, 159-161.

³² BUDIL, I. T., pozn. 20, s. 542-543.

sklon k pasivitě. Převládne-li v určité civilizaci žlutá rasa, je schopna tuto civilizaci udržet. Nejméně vyspělá byla podle Gobineaua rasa černá. Černochoy pokládal „*líné, smyslné a bez organizačních schopností*“.³³ Černá rasa sice vyniká silou smyslů a svalů, ovšem na úkor inteligence. Není schopná ani vytvořit civilizaci, ani v ní dlouhodoběji setrvat. Gobineau říká, že dějiny nám ukazují, „*že veškerá civilisace pochází od plemene bílého, že žádná nemůže být bez přispění tohoto plemene a že společnost je tím skvělejší, čím déle chová tu ušlechtilou skupinu, která ji vytvořila a jen tím je skvělá, že tato skupina sama náleží nejskvělejší větvi druhu*“.³⁴

Základní tezí, jež prostupuje celé dílo, je názor, že nejdůležitějšími faktory lidské historie jsou kromě rasy také národ a čistota jeho krve, která je určena kontrastem mezi konstruktivním a civilizačním úsilím árijské rasy a ničitelkou úlohou nižších ras. „*Jedině bílá rasa je kulturní, ale její schopnosti se vyčerpávají, protože její 'rasové' složení není čisté*“.³⁵

Podle Gobineaua „*zeměpisné umístění národů není původem jejich slávy*“.³⁶ Stavební kameny civilizace tvoří národ a rasa. V dějinách lidstva lze rozlišit celkem deset velkých civilizací: ve chvíli, kdy „*mizí prastará kultura bílého rodu*“³⁷, nahrazují ji čtyři míšené civilizace: *civilizace asyrská*, do jejíhož civilizačního okruhu náležejí Židé, Foiničané, Lýdové a Karthaginci, a jejíž árijskou větev představují Médové, Peršané a Baktrové; *civilizace indská*, kterou stvořili středoasijské Árijci; *civilizace egyptská*, u jejíhož zrodu stáli árijští migranti původem z Indie a jejíž součástí byli Egypťané a Núbijci; a *civilizace čínská*, u jejíhož vzniku stojí podobně jako u civilizace egyptské Árijci původem z Indie, kteří se v tomto případě promísili s malajskými, žlutými a středoasijskými árijskými populacemi. Následně se rozvíjí *civilizace řecká*, jež vznikla smířením semitských a árijských prvků. Další míšení umožnilo vzniknout árijské *germánské civilizaci*, která byla příčinou obrody Západu ve čtvrtém století našeho letopočtu. Existovaly také *civilizace aleghanská, mexická a incká*. Na vznik šesti ze sedmi velkých starověkých civilizací měla vliv árijská rasa, sedmá, asyrská civilizace byla obrozena díky árijskému prvku. Příslušníci černé rasy se nikdy

---

³³ CICHÁ, M., pozn. 7, s. 31.

³⁴ GOBINEAU, J. A., pozn. 30, s. 164.

³⁵ MESSADIÉ, G. *Obecné dějiny antisemitismu: od starověku po dvacáté století*. Vyd. 1. Praha: Práh, 2000. ISBN 80-725-2038-5., S. 217.

³⁶ GOBINEAU, J. A., pozn. 30, s. 379.

³⁷ BUDIL, I. T., pozn. 8, s. 158.

nestali tvůrci žádné civilizace. Smysl pro státnický realismus měli pouze Árijci, černé rase Gobineau přisoudil potenciál umělecké tvořivosti.³⁸

Gobineau nepátrá jen po vzniku lidských civilizací, ale také po příčině jejich zániku – nevidí ji však v úpadku morálky v dané společnosti, v korupci, v posunech v náboženském myšlení (například ke skepticismu, agnosticismu či ateismu), ani ve špatné vládě. Všechny tyto jevy považuje za sekundární projev jiného, mocnějšího destruktivního principu, tzv. *degenerace*, k níž dochází kvůli rasovému míšení. Degenerovaný národ charakterizuje Gobineau jako národ bez niterných hodnot – říká, že rod téhož jména míšením přichází o svou původní hodnotu. Úpadkový degenerovaný člověk sice obsahuje něco z podstaty „*hrdinů slavných údobí*“, ale liší se od nich po stránce etnické.³⁹ V takovém člověku převládají různorodé prvky, které se skládají v novou národnost, která nenáleží ke svým předkům. Podle Gobineaua tento člověk i jeho civilizace zemřou. Prapůvodní etnický prvek bude „*rozředěn dělením a zaplaven přínosem plemen cizích*“⁴⁰ – tedy natolik oslaben ostatními, že jeho vliv bude nepatrný.

Jinými slovy degenerace přináší národům ztrátu jejich vnitřních hodnot v důsledku poklesu kvality krve, jež jim koluje v žilách. Gobineau zastával názor, že schopnost lidských populací vytvořit národ (a posléze civilizaci) je vrozená. Některé populace (např. Polynésané či někteří afričtí černoši) tuto schopnost postrádají. Ty populace, které jsou schopny překonat instinktivní odpor k míšení se s jinými rasami a asimilují jiné skupiny, se mohou stát tvůrci velké civilizace (např. Indie, Egypta, Persie či Říma). Zároveň však nastává nežádoucí proces míšení spějící k degeneraci, který dokázali pozastavit pouze indičtí bráhmani pomocí tamního kastovního systému. V Indii došlo s příchodem dobyvatelů k civilizačnímu impulsu, ten se však vyčerpal.

Gobineau se dopodrobna zabývá vztahy mezi rasami a jejich vzájemným míšením. Ivo T. Budil uvádí, že jedním ze zdrojů Gobineauova výkladu evropského pravěku bylo dílo *Slovanské starožitnosti* českého obrozence Pavla Josefa Šafaříka, přesněji jeho německé vydání zvané *Slawische Altertümer*.⁴¹

---

³⁸ BUDIL, I. T., pozn. 8, s. 305.

³⁹ BUDIL, I. T., pozn. 8, s. 139.

⁴⁰ GOBINEAU, J. A., pozn. 31, s. 388.

⁴¹ BUDIL, I. T., pozn. 8, s. 151.

Gobineau vypráví rozsáhlý příběh souboje ras. Počátek dějin datuje do období zhruba pěti tisíců let před Kristem, kdy na území Afriky, Blízkého východu a jižní Asie převažovala černá rasa, zatímco v severní Africe a v Evropě sídlilo žluté pokolení. V těchto dvou světech vládlo násilí do té doby, než se objevili příslušníci bílé rasy. Tehdy začaly vznikat civilizace.

První bílé populace (Keltové a Slované) přišly do Evropy zhruba před pěti tisíci lety. Toto období pro Gobineau představovalo přelom v rasovém evropském vývoji. Starověké nálezy v Evropě jsou pozůstatky po žluté rase. Povědomí o této rase se uchovalo v kolektivní paměti příchozích příslušníků bílé rasy v podobě různých pověstí, pohádek a jiných příběhů. Příběhy o různých nadpřirozených bytostech jsou rozšířeny tam, kde se zachovala keltská tradice, tedy zejména v Anglii a v Německu. Gobineau viděl v pověstech o zlých skřetech, kteří unášejí děti a nahrazují je vlastními, „rasový instinkt“⁴² – tito skřeti byli součástí původní žluté rasy a uvědomovali si vlastní nedostatečnost, což je vedlo k popsání jedné. I to, jak jsou tyto bytosti v příbězích popisovány, podle Gobineau může odrážet nejvíce viditelné obecné znaky, jimiž se žluté plemeno vyznačovalo – například v plešatosti příběhových skřítků viděl nedostatek vlasového porostu. K tomu Gobineau směřem ke čtenáři poznamenává: „*připomeneme si, že slabost a sporost vlasového porostu je specifickým rysem Finů*“.⁴³

Starověké období se vyznačuje vznikem civilizací. Podle autora vyvrcholilo helénským světem, jehož hlavní charakteristikou byl eklekticismus, tj. snaha sblížovat protichůdné myšlenky a jevy, jež se v rámci říše vyskytovaly. Nedochovalo v ní k pokroku, ale pouze ke kombinování starých myšlenek. Helénská společnost se vyznačovala průměrností, neboť zde docházelo k míšení jednotlivých ras, až zde nakonec nebyla žádná dostatečně silná na to, aby vládla. Pouze dvě etnické skupiny nepodléhaly úpadku, a to keltští Galaťané a íránští Parthové. Základ moderní společnosti podle Gobineau tvořili zaalpské Galové smíšené se Slovanem. Gobineau nevažoval o Slovanech jako o barbarech, ale vnímal je kvůli soužití s Finy, příslušníky žlutého plemene, jako rasu, která není schopna vytvořit plnohodnotnou civilizaci. Toto soužití se projevilo v charakteru Slovanů, kteří měli nižší inteligenci, byli pověřiví a s Kelty byli méně trpěliví a pracovití. Gobineau uznával slovanskou bojovost

---

⁴² BUDIL, I. T., pozn. 8, s. 160.

⁴³ GOBINEAU, J. A., pozn. 31, s. 76.

statečnost, ale soudil, že Slovanům ale nedostatek obrazotvornosti jim podle něj bránil „dosáhnout skutečné historické velikosti“.⁴⁴

Západní civilizaci Gobineau označil za „*těžiště sociálního světa*“ a vnímal ji jako místo, kde dochází k dějinným proměnám. Konflikty v jiných částech světa (např. v Číně a v Indii) neměly vliv na světové dějiny, neboť se odehrávaly mezi žlutou či černou rasou. Dějiny však podle Gobineaua „*tryskají jen tam, kde se stýkají plemena bílá*“. Od sedmého století před naším letopočtem se dějiny vyvíjejí v západním světě, kde střetávají již jen Árijci a Semité (s nimiž splynuli Chamité).⁴⁵ Semitská krev takto pronikla do západního světa. Gobineau považuje za jedinou rasu, která tomuto tlaku dokázala vzdorovat, germánské Árijce. Přesto ani oni se nevyhnou degradaci.⁴⁶ Autor své dílo zakončuje pesimistickým názorem, že ačkoliv je smrt a zánik něco přirozeného, je špatné, že k nim dospějeme ve stavu degradovaném.⁴⁷

2.2 Houston Stewart Chamberlain (1855 – 1926)

Houston Stewart Chamberlain se narodil 9. září roku 1855 v Southsea v Hamshire. Jeho otcem byl námořnický důstojník a pozdější admirál William Charles Chamberlain. H. S. Chamberlain vyrůstal ve Francii u babičky, neboť jeho matka zemřela, když mu byl rok. Zde se mu dostalo vzdělání ve versailleském Lycée Impérial. Protože mu jeho zdravotní stav neumožnil vojenskou kariéru, jak si přál jeho otec, Chamberlain studoval antropologii a biologii na Ženevské univerzitě. Po studiích se přestěhoval do Drážďan, kde se živil esejistikou a publicistikou. Napsal několik rozsáhlých pojednání, např. o Richardu Wagnerovi (1895) – hudebním skladateli, jenž se přátelil s Josephem Arthurem Gobineauem a jehož hudbu Chamberlain (a později i Hitler) obdivoval, Immanueli Kantovi (1905) a Johannu W. Goethovi (1912). Jeho ženou se roku 1908 stala Wagnerova nevlastní dcera. Během první světové války pracoval ve službách německé propagandy. Tehdy mimo jiné kritizoval britský parlamentní systém. Ve 20. letech 20. století se prudce zhoršil Chamberlainův zdravotní stav. Zemřel na konci roku 1926. Jeho pohřbu v lednu 1927 se

---

⁴⁴ BUDIL, I. T., pozn. 8, s. 185.

⁴⁵ GOBINEAU, J. A., pozn. 30, s. 372-375.

⁴⁶ BUDIL, I. T., pozn. 20, s. s. 543-544.

⁴⁷ GOBINEAU, J. A., pozn. 31, s. 399.

osobně účastnil též jeho spolustraníků z NSDAP Adolf Hitler, s nímž se autor osobně potkal a do nějž vkládal velké naděje.⁴⁸

2.2.1 Základy devatenáctého století

Nejznámější dílo Houstona S. Chamberlaina, *Die Grundlagen des neunzehnten Jahrhunderts* neboli *Základy devatenáctého století*, vyšlo v roce 1899. Kniha se stala nesmírně populární, tohoto – dle názoru George B. Shawa – mistrovského historického díla se do roku 1914 prodalo na sto tisíc exemplářů. Německý císař Vilém II. jej dokonce prosazoval v armádě a školách. „*Kniha je směsí historické eseje, amatérské antropologie a populárního teologického textu.*“⁴⁹ Jako spisovatel nedosahoval Chamberlain zdaleka takových kvalit jako Joseph Arthur Gobineau, s nímž bývá srovnáván, zřejmě však disponoval větším množstvím odborných znalostí. Zatímco Joseph Arthur Gobineau byl romantickým spisovatelem, Houstona S. Chamberlaina můžeme považovat za představitele vědeckého rasismu, který vykresloval Židy jako symboly nežádoucích změn a vyvolal vůči nim silné nepřátelství.⁵⁰

Chamberlain v *Základech XIX. století* tvrdí, že se celá civilizace je složena ze čtyř kulturních složek: „*z kultury řecké, římské, židovské (semitské) a teutonské (nordické, árijské, germánské). Řekové vytvořili umění a filosofii, Římané právo, stát a rodinu, Židé křesťanství. To vše dali Teutoni dohromady v moderní civilizaci. H. S. Chamberlain byl přesvědčen o existenci nižších a vyšších ras a domníval se, že vyšší rasy lze vytvořit pěstěním. Teutonská rasa podle něj vznikla šťastným míšením různých ras. Teutoni jsou vysocí, světlolvasí, odvážní, energičtí, vynalézaví a svobodní a všichni ostatní jsou podle H. S. Chamberlaina touto nadrasou ovládáni.*“⁵¹

Rasu tento myslitel nevnímal jako prehistorický ideální typ odvozený ze soudobého antropologického výzkumu: vnímal ji nejen v jejím biologickém kontextu, ale jako jakousi vizi. Za Žida považoval i člověka, který se identifikoval se židovstvím. Chamberlain usoudil, že v době, kdy psal své dílo, existovaly už jen dvě soupeřící rasy – árijská a semitská.⁵²

---

⁴⁸ BUDIL, I. T., pozn. 20, s. 871-874.

⁴⁹ BUDIL, I. T., pozn. 20, s. 872.

⁵⁰ FREDRICKSON, G. M., pozn. 11, s. 74.

⁵¹ Fetter, Junek in CICHÁ, M., pozn. 7, s. 31.

⁵² CICHÁ, M., pozn. 7, s. 32.

Koncept *Základů XIX. století* se od Gobineauovy tvorby odlišuje tím, že Chamberlain zužuje svůj pohled na dějiny, nesnaží se vylíčit obecné dějiny lidstva, ale zaměřuje se na historii evropského kontinentu, neboť „že severní Evropané se stali nositeli světových dějin, sotva se kdo odváží popíratí“.⁵³ Jiné rasy měly vliv na vývoj dějin vždy „jen jako protivníci mužů ze severu“.⁵⁴

V úvodu knihy autor stanovuje základní časovou osu vývoje evropské civilizace. Prvním bodem na této pomyslné časové přímce je začátek našeho letopočtu, jež považuje za počátek našich dějin. Dalším bodem je rok 1200, kdy došlo k „*probuzení Germánů k jejich světově historickému určení jakožto zakladatelů zcela nové civilizace a docela nové kultury*“⁵⁵ Pouze Árijci jsou schopni tvořit nové osudy lidstva a přicházet s novými myšlenkami: „*Co zakládají Arabové, má krátkého trvání; Mongolové boří, ale nestavějí ničeho; velicí Italové rinascimenta pocházejí vesměs ze severu lombardskou, gótskou a francou krví prosyceného, anebo z germánsko-hellénského nejzazšího jihu; ve Španělsku Visigotové tvoří životní element; Židé doznávají dnešního 'obrození' jenom tím, že v každém oboru jak možno přesně se přimykají ke germánským vzorům.*“⁵⁶ Vznik nové civilizace Chamberlain datuje do 13. století. Jmenuje velké germánské osobnosti, jimiž byli král Alfred či Karel Veliký, nicméně zastává názor, že historické osobnosti pouze připravují podmínky pro změny dějin, za nimiž stojí vždy nějaké společenství. Podle Chamberlaina jsou dnešní civilizace i kultura vytvořeny Germány, kterými nazývá „*souborně různé členy velké severoevropské rasy, ať Germány v užším smyslu slova, ať Kelty, ať pravé Slovany*“.⁵⁷ Chamberlain odmítal myšlenku, že by civilizace a kultura byly vyjádřením obecného lidského pokroku. Historii Evropy vnímal jako střetávání árijského a semitského živlu.

Ačkoliv byl Chamberlainovým učitelem v Ženevě Darwinův stoupenec Karel Christoph Vogt, Chamberlain se s darwinistickým světonázorem neztotožňoval. Podobně jako Gobineau si příliš nevážil Řeků, vyzdvihl však význam Říma – upozorňuje na několik momentů, kterými Řím ovlivnil lidskou historii. První hrozbou pro Árijce byli podle něho Foiničané z Kartága (označuje je za první semitskou hrozbu). Pokud by nedošlo ke zničení Kartága, nemohla by vzniknout moderní Evropa: „*kdyby foenický národ nebyl býval*

---

⁵³ CHAMBERLAIN, H. S. *Základy devatenáctého století*. Díl 1. Praha: Nakl. Dr. Ant. Hajna, 1910. S. 15.

⁵⁴ CHAMBERLAIN, H. S., pozn. 53, s. 15.

⁵⁵ CHAMBERLAIN, H. S., pozn. 53, s. 17.

⁵⁶ CHAMBERLAIN, H. S., pozn. 53, s. 18.

⁵⁷ CHAMBERLAIN, H. S., pozn. 53, s. 19.

vyhuben, kdyby jeho zbytky bezstopým zničením jeho hlavního města nebyly zbaveny spojovacího bodu a přinuceny zmizeti mezi jinými národy, tož lidstvo nikdy by se nebylo dožilo tohoto 19. století, na něž my nyní, při všem pokorném uznávání svých slabostí a bláznovství, přece s hrdostí a k nadějím oprávněni pohlížíme zpět“.⁵⁸ Dalším zásadním římským počinem bylo pokoření Jeruzaléma: „Bez tohoto činu bylo by se křesťanství stěží někdy odtrhlo od židovství.“⁵⁹ Tímto činem Řím zastavil rasový chaos v Evropě, jemuž Řecko nedokázalo zabránit, a umožnil vznik árijské Evropy. Křesťanství má přes své kořeny v židovském prostředí árijský charakter, neboť skoncovalo se starozákonní rezignací a fatalismem (se starozákonními myšlenkami, že život i lidské konání jsou marné).

Chamberlain se v díle zabýval i původem Ježíše Krista. Vycházel z předpokladu, že otázku rasového původu není možné obejít a že středověký předpoklad, že duše sídlí mimo tělo, je mylný. Dospěl ke stanovisku, že Ježíš byl sice vychováván jakožto Žid, ale jeho rasový původ „zůstane pravděpodobně navždy tajemstvím“⁶⁰ Je si však jist tím, že „zjev Ježíše Krista znamená ze světodějinného stanoviska zjev nového druhu lidí“.⁶¹ Otázku rasového původu není možné obejít, protože jen temný středověk by mohl věřit, že duše má své sídlo mimo tělo, Dle tohoto předpokladu hledá důkazy, že Ježíš nebyl Žid.

V pojetí ras byl Chamberlain podstatně radikálnější než Gobineau, tvrdil, že „problém židovský v našem středu náleží k nejobtížnějším a nejnebezpečnějším v době přítomné“.⁶² Čistou rasu považoval Chamberlain za výjimečný fenomén. Rozdíly mezi rasami jsou nepřehlédnutelné, okamžitě je poznáme, neboť právě „rasa zvedá člověka nad sebe sama, propůjčuje mu mimořádné, řekl bych téměř nadpřirozené schopnosti a vyznamenává jej velmi před jedinci vzešlými z chaotické směsi různých národů“.

Chamberlain na rozdíl od ostatních autorů nevnímal rasu jakožto „přírodní fenomén, jehož vývoj a osud uniká lidské vůli“, ale považoval ji za něco, co vzniká uvědomělou lidskou aktivitou.⁶³ Geografická izolace dané rasy podle Chamberlaina přispívá k zachování rasové ušlechtilosti, jak lze doložit na Angličanech, nejsilnější evropské rase, nebo Japoncích. Podle Ernesta Nolteho chtěl Chamberlain zřejmě změnit vnímání rasy, oprostít ji

⁵⁸ CHAMBERLAIN, H. S., pozn. 53, s. 143.

⁵⁹ CHAMBERLAIN, H. S., pozn. 53, s. 146.

⁶⁰ CHAMBERLAIN, H. S., pozn. 53, s. 219-220.

⁶¹ CHAMBERLAIN, H. S., pozn. 53, s. 205.

⁶² CHAMBERLAIN, H. S., pozn. 53, s. 144.

⁶³ Heiden in BUDIL, I. T., pozn. 20, s. 873.

od jejího přírodního, mysteriózního původu, národ totiž nemá být důsledkem rasy, ale jejím předpokladem. Chamberlain takto polemizuje s gobineauovským konceptem tří ideálních prarás vnímaných jako něco dávno zaniklého a tudíž nepoznatelného. Pro Chamberlaina závisí vše na podílu germánské krve. Toto pravidlo učinily evropské národy od počátku vůdčím principem, protože „*pouze Germáni sedí na evropských trůnech*“.⁶⁴

O Židech se Chamberlain vyjadřuje podstatně více nelichotivě než J. A. Gobineau. Zastává názor, že germánské národy (a zejména Němci) byli v každém ohledu nadřazeni všem ostatním národům. Tato nadřazenost, jež vycházela především z intelektuálních schopností, byla ohrožena jinou rasou – Židy. Pro Chamberlaina byli Židé ztělesněním ďábla, neboť ohrožovali vyvolenou germánskou rasu. Svůj postoj zdůvodnil tím, že „*Němci na rozdíl od Židů nevyznávají náboženství identické se svou rasou. Křesťanství bylo v zásadě židovské*“.⁶⁵ Tento rasově motivovaný útok na křesťanství měl následky jak pro církve, tak pro Židy. Mnozí křesťanští teologové Chamberlainův výklad neodmítali, neboť sami Židy považovali za příčiny vzniku liberalismu, socialismu a komunismu. Všechna tato zla byla produktem sekularizace a modernizace, které Židé prosazovali.

Chamberlain se od svých předchůdců lišil názorem, že židovství se nelze zbavit přijetím křesťanství (křtem). Tato myšlenka vedla k tomu, že Židé byli jakožto ztělesnění obecného zla vyloučeni ze společnosti. Důsledkem tohoto vnímání bylo ožívání starých legend a předsudků (týkajících se zejména rituálních vražd) doplněné o soudobé konspirační teorie, k nimž patřily i falšované *Protokoly sionských mudrců*.⁶⁶ Židé byli schopni doslova všeho – proto právě na ně byla kladena zodpovědnost za údajný rasový úpadek německého národa. Židovské jednání je „*přímým, zločinným atentátem na všechny národy Země*“ a tvrdí, že „*neblahé, pevné ideje činí z každého Žida nepřítele lidstva*“.⁶⁷

V závěru knihy Chamberlain formuluje účel své knihy – oddělit germánské od negermánského. Germán podle něj byl a je největší mocí v dějinách lidstva, bylo však

---

⁶⁴ NOLTE, E., pozn. 22, s. 368.

⁶⁵ BURLEIGH, M. a W. WIPPERMANN. *Rasistický stát: Německo 1933-1945*. Vyd. 1. Praha: Columbus, 2010, 365 s. ISBN 978-80-7249-261-9. S. 46.

⁶⁶ KRYL, M. *Rasismus, antisemitismus, holocaust*. Ústí nad Labem: FF Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2011. ISBN 978-80-7414-389-2. s. 113-114, uvádí, že tento nenávistný, antisemitský text, jež byl zřejmě stvořen na konci 19. století ve Francii, posloužil k přiživování společenské nenávisti vůči Židům již během krizí ve 20. letech 20. století. Ve 30. letech 20. století bylo prokázáno, že se jedná o plagiát. I přes tento fakt text využili nacisté pro svou politiku, jež vyústila v holocaust.

⁶⁷ CHAMBERLAIN, H. S., pozn. 53, s. 448.

nutno stanovit, kdo se jím může nazývat. Ve společnosti probíhá neustálý boj na život a na smrt – boj proti směšování ras.

Chamberlain na své následovníky působil především svou metodou – rasovým přístupem k dějinám, který spočíval v rasové charakteristice každého historického jevu. Ivo T. Budil zaznamenal i další poselství *Dějin XIX. století*, které nezůstalo nevyslyšeno: Chamberlain napsal, že i kdyby se ukázalo, že árijská rasa v minulosti neexistovala, bylo by žádoucí ji vytvořit. Nové rasové náboženství by mělo napravit selhání reformace, které se nepodařilo založit novou německou říši. Avšak aby mohlo vzniknout árijské společenství, bylo by nutné provést kolektivní rituální oběť, která by vytvořila pouto mezi příslušníky této komunity. Obětování byli Židé, kteří byli ve 40. letech 20. století masově vyvražďováni. Tato genocida je podle Budila vysvětlitelná pouze prostřednictvím setkání historie a antropologie, kdy dějiny ukazují některé základní a neměnné atributy lidské existence. „*Od úsvitu lidstva až po třetí říši platilo, že pokud chceme založit novu komunitu, musíme usmrtit oběť, jejíž nevina je ale zahalena mýtem.*“⁶⁸

---

⁶⁸ BUDIL, I. T., pozn. 20, s. 904-905.

3 Nacionalismus a rasová problematika v Německu

Na přelomu 19. a 20. století byly pojmy jako rasa, vůle, národ či čin populárními tématy literatury pro běžné čtenáře. Na konci 19. století byl slovu rasa, „*keré až dotud sloužilo jako celkem neutrální termín k vymezení zvířecího či lidského uskupení, dodán konkrétní význam ve vztahu k biologii a dědičnosti*“.⁶⁹ V této době se stala problematika nacionalismu, v němž byl národ vnímán v rasovém kontextu, velmi rozšířenou.

Ernest Gellner uvádí, že německý nacionalismus se zrodil, aby ochraňoval lidovou kulturu a zároveň rodící se průmysl a novou buržoasie.⁷⁰ Na učení Josepha Arthura Gobineaua v Německu navázali především: nacisticky smýšlející lingvista Hans F. K. Günther (jenž rozlišoval šest lidských ras, z nichž za vůdčí považoval rasu nordickou: právě nordická rasa podle jeho názoru stála u zrodu západní civilizace) či nacistický politik Alfred Rosenberg, autor rasistického textu *Mýtus dvacátého století*, v němž se promítal jeho sadistický antisemitismus.⁷¹ Nejvýraznějším nacionalisticky a rasisticky smýšlejícím německým politikem byl Adolf Hitler. V jeho rasistickém, silně protižidovsky orientovaném díle *Mein Kampf (Můj boj)*, se objevují myšlenky Gobineauovy i Chamberlainovy či názory sociálního darwinisty E. H. Haeckela a eugenika Alfreda Ploetze.

Zmíněný sociální darwinismus byl teorií, která zneužila teorii evoluce a přírodního výběru britského přírodovědce Charlese Darwina, popsané v jeho slavném spise *O původu druhů (On the Origin of Species by Means of Natural Selection, or the Preservation of Favoured Races in the Struggle for Life)*, a posloužila nacistům jako základna pro vyčleňování a později i likvidaci domněle méněcenných ras. E. H. Haeckel v souladu s Gobineauovými myšlenkami tvrdil, že „*národy střední Evropy jsou nadřazeny všem ostatním a že vytvořily všechno, co má v kultuře nějakou hodnotu,*“⁷² přičemž za vyvolenou rasu považoval pouze západní árijce, tj. germánské národy. Na jeho dílo navázal německý biolog a eugenik Alfred Ploetz, jenž v roce 1897 založil *Spolek pro utužení rasy* a roku 1905

---

⁶⁹ PAXTON, R. O., pozn. 19, s. 43.

⁷⁰ GELLNER, pozn. 1, s. 51.

⁷¹ CICHÁ, M., pozn. 7, s. 32.

⁷² CICHÁ, M., pozn. 7, s. 33.

Společnost pro rasovou hygienu hlásící se k eugenice. Již tehdy hovořil o nutnosti vypracovat spolehlivý program populační kontroly pro uchování kvalitních rasových vlastností. Cílem eugeniků bylo pomocí genetiky zvýšit kvalitu konkrétní rasy. Darwinův bratranec Francis Galton v roce 1880 prohlásil, že „*věda dává lidstvu moc zušlechtování rasy prostřednictvím vynucené reprodukce těch nejlepších*“⁷³ (proces zušlechtování nazval pojmem eugenika). Tento britský statistik zastával názor, že rozvoj medicíny vede k podryvání zdravých kořenů rasy, neboť odporují přirozenému přírodnímu výběru tím, že umožňují přežít i nemocným a slabým jedincům, kteří by jinak zahynuli.

Takové myšlenky vedly k proměně vnímání národa jakožto prostoru, v jehož rámci dochází k pokroku a kde státy v duchu osvěcenského bratrství kooperují, ve vnímání národa jakožto součásti hierarchie, která opravňovala vyvolené rasy (například árijce) vládnout rasám nižším.⁷⁴

Galtonova *Národní eugenická laboratoř* založená v roce 1904 (více než třicet let před druhou světovou válkou) prováděla sterilizace duševně nemocných. Roku 1912 v Německu vznikla společnost *Thule*, od níž nacisté později převzali svůj symbol – hákový kříž (Hakenkreuz)⁷⁵ i svůj hlavní politický cíl – sjednotit svět pod německou nadvládou.

Rasový antisemitismus⁷⁶ byl celoevropským fenoménem již po dlouhá staletí, nicméně v Německu se v 19. století antisemitským teoriím dostalo kromě masové odezvy i podpory ve vysoké politice. Na rozdíl od východoevropských Židů byli němečtí Židé značně asimilováni, nicméně formální rovnoprávnosti se jim podařilo dosáhnout až v letech 1869 až 1871, zároveň s industrializací a modernizací německé společnosti. Židé byli viněni za vše negativní spojené s těmito dvěma jevy: první vlna politického antisemitismu v Německu proběhla současně s první velkou krizí německé ekonomiky na počátku 70. let 19. století. Tato konstrukce byla pro německé politiky užitečná, neboť antisemitismus

---

⁷³ CICHÁ, M., pozn. 7, s. 33.

⁷⁴ PAXTON, R. O., pozn. 19, s. 43.

⁷⁵ PAXTON, R. O., pozn. 19, s. 304, vysvětluje, že hákový kříž (svastika) původně představoval energii či věčnost. Znak byl využíván již ve starověku, ve středověku jej užívali křesťané, hinduisté, buddhisté i američtí Indiáni; v 19. století spiritisté. K vyjádření německého nacionalismu a antisemitismu bylo svastiky poprvé použito v roce 1899 řádem Nových templářů Jörga Liebenfelse.

⁷⁶ MESSADIÉ, G., pozn. 35, s. 217, poznamenává, že termín antisemitismus vznikl v roce 1879 díky německé židovské publikaci *Allgemeine Zeitung des Judenthums* jako charakteristika antižidovského počínání novináře Wilhelma Marra. Pojem je etymologicky nepřesný (Židé nejsou jediní Semité), ale zavedl se a dnes je chápán jako anijudaismus. Židé byli pronásledováni již v antickém Řecku, na počátku našeho letopočtu je pronásledovali křesťané; v 18. století jejich pronásledování začalo vycházet i z rasových – tedy nevyvratitelných a nenapravitelných – motivů.

udržoval v obyvatelích napětí a tím napomáhal tomu, že se obyvatelé „více přimkli k existujícímu společenskému uspořádání“.⁷⁷

3.1 Situace po první světové válce

První světová válka byla konfliktem nebývalého rozměru. Americký politolog a historik Robert O. Paxton viní ze vzniku nacionalisticky zaměřených politik právě válku. Říká, že, „válečný konflikt sice fašismus nevytvořil, ale poskytl pro jeho vznik četné kulturní, společenské a politické podmínky“.⁷⁸ V souvislosti s pochybnostmi o liberální víře v přirozenou harmonii mezi lidmi došlo ke ztrátě víry v pokrok, neboť se ukázalo, že technologie nepřináší jen dobro. Společnost se rozdělila – veteráni, kteří se vrátili ze zákopů, nedokázali odpustit těm, kteří je do nich poslali. Navíc společnost často neměla pochopení pro pocity deziluze a hněvu, s nimiž se vojáci vyrovnávali. Poválečné období bylo také poznamenáno ekonomickými a sociálními problémy, které stávající instituce nebyly s to vyřešit.

Válka s sebou přinesla nejen dosud nepředstavitelnou míru násilí, ale též nový fenomén – manipulaci evropských vlád s veřejným míněním. Jednalo se změrnou snahu usměrňovat život i myšlení lidí. „Evropské národy poprvé získaly zkušenost s nutností dlouhodobé a všeobecné vojenské služby, s přidělovým systémem, týkajícím se potravin, topiva a šatstva, a s hospodářstvím, které bylo zcela řízeno státem.“⁷⁹ Po válce se na místě původních dynastických říší vytvořil polarizovaný svět, v němž na jedné straně stály vítězné mocnosti a nově vzniklé nástupnické státy (Polsko, Československo, Jugoslávie a Rumunsko), na straně druhé pak poražené Německo, Rakousko a Maďarsko a také Itálie. Národnostní ani politická situace v poválečné Evropě nebyla jednoduchá. V politice evropských států si konkurovaly tři myšlenkové směry – liberalismus, konzervatismus a komunismus. Ve státech, kde převládalo chudé rolnictvo (Rusko), občané inklinovali k levicovému smýšlení, zatímco ve státech, kde byla početná střední třída, se občané od levice odvraceli a hledali jiné řešení – právě v těchto státech vznikaly pravicově orientované politiky.⁸⁰ Na území nově vzniklých států žilo velké množství etnických menšin, což vyvolávalo

---

⁷⁷ BURLEIGH, M. a W. WIPPERMANN, pozn. 65, s. 46-47.

⁷⁸ PAXTON, R. O., pozn. 19, s. 36.

⁷⁹ PAXTON, R. O., pozn. 19, s. 37.

⁸⁰ PAXTON, R. O., pozn. 19, s. 39.

konflikty, které dospěly ke svému vrcholu ve chvíli, kdy byly od Československa odděleny Sudety a stát se rozdělil na samostatné Slovensko a Protektorát Čechy a Morava.

V Německu panovalo velké rozčarování z válečné prohry. Němci se nedokázali s porážkou smířit. Viníka této situace našli v Židech, kterým přičítali zodpovědnost za německou porážku, při čemž zcela ignorovali fakt, že mnoho Židů za svou vlast ve válce položilo život. Židům byla kladena vina i za špinění čistoty německé rasy. Té měli dosahovat organizováním prostituce a obchodem s bílým masem, přičemž cílem těchto činností mělo být šíření pohlavních chorob za účelem likvidace „*dědičných vlastností árijské rasy*“.⁸¹ Také jim byla připisována zodpovědnost za jednání francouzských vojáků v Porýní, kteří znečišťovali rasu tím, že sváděli místní německé dívky.

Téma rasové čistoty bylo v poválečných letech velmi oblíbené. Mezi prodávaná díla patřila například kniha Artura Dintera *Hřích proti krvi* (1918), jejímž tématem bylo rasové znehodnocení dědičných vlastností blondřaté německé dívky, která byla svedena Židem.

3.2 Vznik německého nacionalismu

Rozmach německého nacionalismu je dáván do souvislosti s několika různými jevy: s hospodářskou krizí, na niž reagoval; s „*neschopností liberálního státu a společnosti zvládat problémy světa po roce 1914*“⁸² (mezi tyto problémy patřily stav poválečného hospodářství, vysoká nezaměstnanost, inflace, narůstající napětí ve společnosti, rozšíření hlasovacího práva na masy občanstva – tudíž volit mohli i občané, kteří doposud neměli zkušenost s občanskou odpovědností i občané s nízkou úrovní vzdělání, apod.). Enzo Collotti spojuje rozmach nacismu s tzv. krizí výmarské republiky, která byla „*výsledkem rozkolísanosti politických a společenských sil, na nichž byl postaven politický systém definovaný ústavou z roku 1919*“.⁸³ Za hlavní problém výmarské republiky považoval fakt, že byrokracie představovala základní brzdu realizace ústavních principů, neboť nedokázala efektivně podporovat nové demokratické instituce: dokonce docházelo k jejich zpochybňování. Staří úředníci odmítli vnímat byrokracii jako garanta a správce práv občanů; mnoho učitelů odmítalo nové pojetí rovnosti, které se projevilo ve zrušení šlechtických či

---

⁸¹ BURLEIGH, M. a W. WIPPERMANN, pozn. 65, s. 47.

⁸² PAXTON, R. O., pozn. 19, s. 25.

⁸³ COLLOTTI, E. *Hitler a nacismus: rasová imaginace a zrození moderní doby*. Vydání 1. Praha: Columbus, 1996, 157 s. Edice XX. století. ISBN 80-859-2844-2. S. 11-12.

kastovních privilegií nebo zavedení volebního práva pro ženy; soudci v mnoha případech nesouhlasili s ústavou zaručenými svobodami (tj. se svobodami slova, sdružování a tisku), též odmítali respektovat nová sociální práva a výklad vlastnických práv založený na solidaristických principech ústavy.⁸⁴

3.3 Adolf Hitler a NSDAP

Adolf Hitler se narodil 20. 4. 1889 v Braunau v Horním Rakousku do rodiny celníka. Otec zemřel, když bylo Hitlerovi čtrnáct let. V osmnácti letech se mladý Adolf přestěhoval do Vídně, krátce na to mu zemřela také matka. Zde se Hitler živil nejprve jako dělník, později prodejem svých kreseb a maleb. Ač byl výtvarně nadaný, jeho pokusy dostat se na Akademii výtvarného umění skončily neúspěchem. Vídeňské obyvatelstvo odráželo mnohonárodnost Rakousko-Uherské říše. Ve Vídni se Hitler nabyl antisemitských a protisocialisticky zaměřených názorů – Hitler zmiňuje, že díky vídeňskému starostovi Dr. Karlovi Luegerovi se postupně měnily jeho názory na antisemitismus.⁸⁵

V roce 1912 se odstěhoval do Mnichova, kde se po vypuknutí první světové války přihlásil do německé armády. Tak se stal důstojníkem bavorského vojska. Po válce Hitler vstoupil do *Německé dělnické strany* (DAP), kterou založil již na konci války vlastenecký zámečník Anton Drexler. Ačkoliv DAP vznikla jako „*strana malé a střední řemeslnické a obchodnické buržoasie*“⁸⁶, svou nacionalistickou rétorikou (odmítnutí mírových smluv, antisemitsky zaměřená radikální hesla) se snažila vzbudit odezvu u všech vrstev společnosti. Jejím cílem bylo vytvořit rasově čistou organickou společnost (Volksgemeinschaft).⁸⁷ Velmi záhy se projevil Hitlerovy řečnické schopnosti a již v roce 1920 mu byla svěřena stranická propaganda.

Hnutí bylo 24. března roku 1920 v pivnici Hofbräuhausu v bavorském Mnichově přejmenováno na *Národní socialistickou německou dělnickou stranu* – *die Nationalsozialistische Deutsche Arbeitspartei* (NSDAP), zkráceně *Nazi-Partei* (nacistická strana). Hitler zde předložil svůj nacionálně a antisemitsky zaměřený

---

⁸⁴ COLLOTTI, E., pozn. 83, s. 13.

⁸⁵ HITLER, A. *Můj boj: dva svazky v jednom*. Nežkrác. vyd. Praha: Otakar II., 2000, 507 s. ISBN 80-863-5526-8. S. 47.

⁸⁶ COLLOTTI, E., pozn. 83, s. 26.

⁸⁷ O'SULLIVAN, N, T. VÁŇOVÁ a I. LUKÁŠ. *Fašismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1995. S. 139,

pěťadvacetibodový program, v němž byly základní principy, z nichž vycházel později při budování Třetí říše. V programu se vyskytoval antisemitský rasismus. Objevovaly se v něm hesla typu „*společná užitečnost má přednost před individuální*“ či „*eliminace otroctví zůstnosti*“.⁸⁸ Záhy po tomto stranickém setkání „*Hitler vystoupil z armády, aby se mohl zcela oddat práci pro NSDAP; stále více byl vnímán jako vůdce čili Führer této strany*“⁸⁹. Tím se stal v červenci 1921.

Teprve v únoru 1923 získal Hitler německé občanství. V témže roce, 8. až 9. listopadu 1923, vyšel na povrch nepřátelský postoj NSDAP vůči demokratické výmarské republice, a to v podobě pokusu o státní převrat, v jehož čele stál proti bavorským policistům a vojákům reischwehru kromě Hitlera také generál Ludendorff. Tento pokus o puč však skončil neúspěchem a NSDAP, která měla v té době okolo 50 000 členů, byla zakázána. Proces s těmi, kdo byli za tento puč zodpovědní, skončil v březnu 1924 velmi uspokojivě: generál Ludendorff byl osvobozen. Hitler byl 1. dubna 1924 odsouzen k pětiletému trestu vězení, ale už na konci téhož roku byl propuštěn.

3.4 Mein Kampf (Můj boj)

Ve věznicí Landsberg, kde si Hitler odpykával trest za nezdařený pokus o státní převrat,⁹⁰ napsal první část své knihy *Mein Kampf* (Můj boj). Tento díl vyšel v roce 1925. Druhý díl byl napsán už mimo Landsberg v Hitlerově vile v Obersalzbergu a vyšel v roce 1927. Hitler svou knihu pojmenoval původně *Čtyři a půl roku boje proti lžím, hloupostem a zbabělosti*. Autorem stručnějšího názvu *Můj boj* byl Hitlerův vydavatel Max Amann.⁹¹ *Kniha* se stala jedním ze základních stavebních kamenů německého nacionalismu. Podle Paxtona šlo „*o efektivní a zásadovou, leč také bombastickou a nadutou sbírku autobiografických zlomků a vlastních autorových reflexí o rase, dějinách a lidské povaze*“.⁹² Pro členy nacistického hnutí byl *Mein Kampf* jakousi „biblí“, knihou, která „*nemusí být čtena, stačí, že existuje*“.⁹³ Často byla věnována novomanželům jako dar k sňatku a nesměla chybět v domácnostech nacistů. O významu knihy svědčí i počet výtisků této knihy, jež na

⁸⁸ COLLOTTI, E., pozn. 83, s. 21.

⁸⁹ PAXTON, R. O., pozn. 19, s. 35.

⁹⁰ BAUER, F. *Mein Kampf očima historiků*. Praha: XYZ, 2008. ISBN 978-80-86864-95-2. S. 177.

⁹¹ VITKINE, A. *Mein Kampf: příběh jedné knihy*. Praha: Paseka, 2010. ISBN 978-80-7432-058-3. S. 24.

⁹² PAXTON, R. O., pozn. 19, s. 302.

⁹³ BAUER, F., pozn. 90, s. 178. V rámci komunismu podobnou úlohu plnily spisy Marxovy či Leninovy.

začátku druhé světové války v Německu přesáhl pět miliónů a v roce 1940 se přiblížil šesti miliónům.⁹⁴

Kniha byla napsána v období, kdy se německý národ snažil vyrovnat s porážkou v první světové válce (která byla pro mnohé Němce šokem, neboť tisk za války byl cenzurovaný a oficiální zprávy vykreslovaly válečnou situaci pozitivněji, než jaká byla doopravdy) a zároveň se potýkal s poválečnou hospodářskou krizí. Jak již bylo zmíněno, pro Němce bylo velmi těžké akceptovat porážku, Versailleskou smlouvu většina z nich vnímala jako velkou potupu. Proto na popularitě získala teorie, která tvrdila, že za válku nemohou Němci, ale někdo jiný, konkrétně *komunisté, demokraté a Židé*.⁹⁵ Hitlerova kniha z počátku nebyla, i pro svou rozsáhlost, příliš úspěšná. Pokud se vůbec překládala, jednalo se o překlady zkrácené. Hitlerovy promluvy v knize jsou nejen silně prodchnuté zjevným fanatismem, jsou také emocionálně zbarvené, což je zdůrazněno i grafickým odlišením některých pasáží v textu. Ve třicátých letech Hitler sám nestál o překládání svého díla, a to hned ze dvou důvodů. Jednak se obával, že Němci odhalí jeho plány a nepřál si, aby byly v zahraničí prezentovány agresivní pasáže *Mein Kampf*. Do roku 1936 se totiž vůdce snažil prezentovat se jako demokratický vůdce státu, jehož zájmem je mírumilovný rozvoj Německa.

Na počátku knihy se zabývá Hitler svým dětstvím, léty strávenými v Linci a ve Vídni a zkušenostmi, kterých nabyl zejména pozorováním městského života z pohledu obyčejného chudého dělníka a později pouličního malíře a čtením antisemitsky zaměřené literatury i tisku (např. noviny *Volksblatt*). Hitler byl odpůrcem habsburské monarchie, odsuzoval také rakouské Němce, neboť dle něj nebyli dostatečně vlastenečtí – v *Mein Kampf* se táže: „*Kolikpak lidí chápe obrovský počet jednotlivých vzpomínek na velikost vlasti a národa ve všech oblastech kulturního a uměleckého života, které jim zprostředkují jako hromadný prožitek pojem oprávněnou hrdost nad tím, že směji být příslušníky tak Bohem nadaného národa?*“⁹⁶ Stejně tak se mu přičil rakouský parlamentarismus (parlament nazval „*nejslabší institucí a žvanírnou všech dob*“⁹⁷) a vláda Habsburků, kteří podle jeho názoru chtěli německé Rakousko přetvořit ve slovanskou zemi, jakousi protiváhu Ruska. Považoval obyvatele Rakouska za Němce, tedy součást velkého německého národa, který by měl sdílet

---

⁹⁴ BAUER, F., pozn. 90, s. 11.

⁹⁵ BAUER, F., pozn. 90, s. 178.

⁹⁶ HITLER, A., pozn. 85, s. 30.

⁹⁷ HITLER, A., pozn. 85, s. 46.

jen jednu vlast – Německo. Perspektivu vzniku velké německé říše nabízel později i svým voličům. Tyto výbojné plány Hitler spojoval s rasistickou definicí národa, která později vyústila v přímou diskriminaci některých německých občanů: „*první příčinou vytváření lidských společenství je pud zachování druhu*“ – tím se však stává stát nikoliv hospodářskou organizací, ale národním organismem.⁹⁸

Hitler nepovažoval své myšlenky za ideologické, považoval je za svůj tzv. světový názor. V kapitole *Světový názor a strana* píše: „*Každý světový názor, ať je tisíckrát správný a pro lidstvo nanejvýš užitečný, zůstane bezvýznamný pro uspořádání života národů tak dlouho, dokud se jeho zásady nestanou korouhví bojového hnutí, které musí zůstat tak dlouho stranou, dokud působení těchto zásad nebylo završeno vítězstvím světónázorových idejí a stranická dogmata netvoří základní zákony státu národního společenství.*“⁹⁹ Je zřejmé, že za tímto prohlášením si nejen stál, ale dokonce se mu podařilo uvést jej v praxi. Pro Hitlera byla likvidace (i když to takto přímočaře veřejně nepojmenovával) Židů ústředním motivem jeho rasově-politického poslání. Jeho druhý cíl byl zahraničně-politický: bylo jím získat pro Německo nový životní prostor na východě.¹⁰⁰

Hitler vychází jak v *Mein Kampf*, tak ve své rétorice ze tří základních axiomů rasistického smýšlení: (1) Pouze ty živé bytosti, které plodí mezi sebou zdravé potomstvo, tvoří rasu. (2) Rasy mají hierarchii, v níž zaujímají nejvyšší příčku Árijci, kteří jsou schopni stvořit kulturní civilizaci; dále Číňané a Japonci, kteří jsou schopni kulturu udržet; nižší význam mají černoši a Slované; na nejnižší příčce je židovská rasa, která je zosobněním zla. (3) Mezi lidmi by měla existovat touha rasové čistotě, neboť křížení ras vede ke snížení kvality rasy.¹⁰¹

V kapitole *Národ a rasa* Hitler zmiňuje potřebu předcházet míšení jednotlivých plemen: „*Liška je pořád jenom liška, husa je husou, tygr tygrem atd., a rozdíl mezi jednotlivými exempláři může být nanejvýš v různé míře jejich síly, chytrosti, hbitosti, atd. Nikdy však nenajdete lišku, která by snad svým vnitřním smýšlením mohla dostat nějaké humánní záchvaty oproti huse, stejně jako neexistuje kočka, která by měla nějaký přátelský*

---

⁹⁸ HITLER, A., pozn. 85, s. 110.

⁹⁹ HITLER, A., pozn. 85, s. 278.

¹⁰⁰ JÄCKEL, E. *Hitlerův světový názor: (projekt jedné vlády)*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 1999, 156 s. ISBN 80 718 5254-6. s. 55, 79.

¹⁰¹ BURLEIGH, M. a W. WIPPERMANN, pozn. 65, s. 48.

vztah k myši. ¹⁰² Těž mluví o myšlence rasově selektovaného rozmnožování: „*Historické zkušenosti ... nám ukazují, co vzešlo z míšení krve árijců s nižšími národy, totiž zánik nositele kultury.*“ ¹⁰³ Hitler byl přesvědčen o tom, že německý národ nese významné zbytky nordických germánských kmenů, proto je nutno shromáždit jej a dosadit nositele germánských znaků do vedoucích funkcí v rámci národa. Tímto uvažováním navázal na rasové hygieniky. Často využívá termíny z oblasti eugeniky nebo rasové hygieny, vyhýbá se však vědeckým termínům a hovoří například o „*zachování čistoty krve*“ ¹⁰⁴

Jak bylo řečeno v druhém axiomu, za nejvyšší rasu vůdce považoval Árijce, neboť „*veškeré výsledky lidské kultury, ať již z oblasti vědy, umění nebo techniky, které dnes můžeme spatřit, jsou téměř výhradně všechny výsledkem tvůrčích sil Árijce*“ ¹⁰⁵ Největším protikladem Árijců byli Židé, kteří mají ze všech národů nejsilněji vyvinutý pud sebezáchovy, což dokazuje už samotná dva tisíce let existence této rasy. Hitler uznával, že Židé mají intelekt, nicméně „*podklady pro jejich duševní práci byly vždy přebírány od jiných*“ ¹⁰⁶

Rasovou nauku Hitler zredukoval na protiklad mezi árijskou a židovskou rasou, ostatní rasy jej nezajímaly. Rasismus se u Hitlera projevuje v tom, že přikládá rozdílnou hodnotu různým rasám, přičemž za nejhodnotnější pokládá rasu árijskou. Její míšení s ostatními vede k úpadku a proto je mu nutno zabránit. Z třetího axiomu vyplývá, že je nutné udržovat čistotu árijské rasy a také pečovat o její zdraví. Pro úspěch tohoto jednání je však nezbytné zlikvidovat nepřátele árijské rasy. Je nutno zdůraznit, že Hitler tento program nerealizoval sám, nicméně jeho osobnost umožnila přijetí těchto myšlenek širokou německou masou.

Hitlerovo Německo tomuto cíli později přizpůsobilo svou politiku, která zohlednila potřebu regulovat rozmnožovací možnosti těch, kteří trpí syfilidou, tuberkulózou či různými dědičnými a mentálními poruchami. Děti by si měli pořizovat pouze zdraví jedinci. Hitler zavedl různé prostředky, aby se zvýšila porodnost, například přídavky na děti, státem dotovanou výstavbu obecních bytů, také podporoval rovné příležitosti ve vzdělávání pro děti dělníků, atp. Nicméně tato státní podpora zohledňovala rasový původ – Hitler podporoval

---

¹⁰² HITLER, A., pozn. 85, s. 207.

¹⁰³ HITLER, A., pozn. 85, s. 208.

¹⁰⁴ BAUER, F., pozn. 92, s. 49.

¹⁰⁵ HITLER, A., pozn. 85, s. 210.

¹⁰⁶ HITLER, A., pozn. 85, s. 218.

pouze tu skupinu lidí, u níž bylo rozmnožování žádoucí. Velmi důležitá pro něj byla i otázka výchovy malých občanů Říše: „*Otázka nacionalizace národa je v první řadě otázkou vytvoření zdravých sociálních poměrů jako základů nových výchovných možností jedince, Neboť jen ten, kdo pozná výchovou a ve škole kulturní, hospodářskou, ale především politickou velikost své vlasti, je schopen získat a také získá onu vnitřní hrdost, že s mí být příslušníkem takového národa. A bojovat mohu jen z to, co ctím, a ctít mohu jen to, co alespoň znám.*“¹⁰⁷

Vůdce se v knize netajil svým plánem získat pro Německo kolonie (tzv. Lebensraum – životní prostor), v nichž by se mohli usadit nositelé nejvyšší rasové čistoty, kteří měli být vybíráni rasovými odborníky. Na rozdíl od eugeniků zastávajících podobné názory Hitler neočekával okamžité výsledky. Nejprve chtěl zlikvidovat nositele lidského úpadku, za něž považoval především Židy. Ozdravení národa má být postupným procesem trvajícím zhruba šest staletí. K tomuto procesu však mohlo dojít pouze v případě, že budou Židé poraženi.

Hitler byl přesvědčen, že bojem proti Židům chrání dílo všemocného Stvořitele: „*Tím, že se bráním Židovi, bojuji za dílo Pána.*“¹⁰⁸ Proto byl podle něj tento boj nevyhnutelný. Židé jsou zkázou lidstva, jejich vítězství (ztotožňované s vítězstvím marxismu) považoval Hitler za konec lidstva.

Od antisemitů se jeho postoj lišil tím, že nerozlišoval, jakou mají Židé národnost (zda německou nebo neněmeckou), jaké mají politické přesvědčení, zda jsou pokřtění či nikoli. Ti všichni pro něj byli stále jen Židé, kteří se snažili o světovou nadvládu. Vítězství Židů v Hitlerově vizi znamenalo zkázu všech ostatních ras a celkový úpadek lidstva. Žid pro něj byl v podstatě synonymem křesťanského ďábla. Hitler využíval podobné rétoriky jako křesťané při líčení svých apokalyptických vizí, v nichž vždy Židé figurovali jako viníci. Boj proti Židům považoval za spravedlivý a správný, neboť právě oni byli zodpovědní za první světovou válku, za německou prohru i za pád Německa v roce 1918 – tedy vznik výmarské republiky. Komunismus a kapitalismus jsou mocenskými nástroji Židů, což podle Hitlera dokládají *Protokoly siónských mudrců*. Vůdce obviňoval Židy z toho, že si německý národ nechtějí podmanit politicky, ale že se snaží o jeho ovládnutí prostřednictvím systematického podkopávání jeho rasových základů.¹⁰⁹ Židé představují zosobněné zlo, proto jsou vhodné

---

¹⁰⁷ HITLER, A., pozn. 85, s. 32.

¹⁰⁸ HITLER, A., pozn. 85, s. 53.

¹⁰⁹ BAUER, F., pozn. 90, s. 50-51.

všechny prostředky, které v boji proti těmto parazitům a příživníkům napomohou: „*Obecně se nemá nikdy zapomínat, že udržení státu nebo dokonce vlády není nejvyšším cílem lidského bytí, cílem je uchování druhu. Je-li ale druh v nebezpečí, je-li utiskován, nebo hrozí-li mu dokonce odstranění, potom otázka legality hraje jen podřadnou roli. Lidské právo ruší státní právo.*“¹¹⁰

3.5 Rasismus jakožto státní politika

Hitlerově znovu vzniklé NSDAP se ve volbách v roce 1930 povedlo *získat „přední postavení v rámci nacionalistické a antidemokratické opozice proti výmarskému systému“*.¹¹¹ Byl to právě Hitlerem prezentovaný antisemitismus, který našel odezvu u mas. Po hospodářské krizi, k níž došlo v roce 1932, se masivně zvýšila nezaměstnanost, zároveň došlo k velké inflaci. Lživá a účelová hesla NSDAP směřovaná proti Židům (jejichž počet představoval necelé procento německého obyvatelstva), viněným za poválečnou krizi, hlásala, že stačí vyhnat Židy z jejich pracovních míst, aby se zabezpečila práce pro zbytek obyvatelstva. Díky tomuto populismu, jež nabízel snadné řešení sociální otázky, se nacistická strana těšila masové podpoře nejen svých voličů, ale i voličů tradiční levice, což jí velmi pomohlo k úspěchu ve volbách do Reichstagu v roce 1932.¹¹²

Ernest Nolte považuje nacismus z jednu národní formu fašismu, která stejně jako ostatní *„věří v úspěšnost vyvolených národů v darwinovském zápase o prvenství“*.¹¹³ I v nacistickém Německu platil názor italského fašistického vůdce Benita Mussoliniho, že *„fašistické pojetí života stvrzuje hodnotu individua jen do té míry, do jaké jsou zájmy tohoto individua shodné se zájmem státu“*.¹¹⁴

Adolf Hitler stojí jakožto německý kancléř a pozdější diktátor tzv. Třetí říše za zakomponováním rasové problematiky do státní politiky. Veškeré říšské směrnice a zákony týkající se rasové problematiky vycházely z názorů vůdce, jenž spatřoval svůj hlavní úkol ve zničení celých rasových jednotek. Využil přitom osobitého výkladu Darwinovy

---

¹¹⁰ HITLER, A., pozn. 85, s. 74.

¹¹¹ COLLOTTI, E., pozn. 83, s. 23.

¹¹² COLLOTTI, E., pozn. 83, s. 27.

¹¹³ PAXTON s. 26

¹¹⁴ Mussolini in PAXTON s. 303

teorie přirozeného výběru – má právo být krutý, neboť i příroda je krutá.¹¹⁵ V jednom svém projevu v roce 1928 Hitler prohlásil, že „*myšlenka zápasu je stará jako sám život a v tomto zápase vítězí silnější, schopnější, zatímco méně schopný, slabý prohrává*“.¹¹⁶

Poté, co jej prezident Hindenburg jmenoval říšským kancléřem, se ještě vyostřil Hitlerův postoj vůči Židům. Židé byli prohlášeni za rasu, která je cizí německé krvi. Následně byli zbaveni občanství, politických i občanských práv a v důsledku toho byli vyloučeni z veřejných úřadů a funkcí. Tak se měl antisemitismus stát jedním z klíčových bodů německého politického života, skutečnou a kodifikovanou formou státního rasismu. Byl to vývoj, v němž sehrál svou roli rovněž již zmiňovaný falzifikát *Protokoly sionských mudrců*.

Uveďme nyní několik příkladů rasistických opatření, která vznikla proti židovskému obyvatelstvu. Roku 1933 byl omezen počet studentů vysokých škol židovského původu, v platnost vstoupil také zákon o dědění půdy. V roce 1935 vzešly v platnost tzv. norimberské zákony: *zákon o říšském občanství* (stanovoval, že občanem Říše se všemi právy mohl být pouze člověk německé krve, jinými slovy zákon zbavil Židy občanství a práv volit či být zvolen) a *zákon o ochraně německé krve a německé cti* (zabraňoval sňatkům a nemanželským sexuálním poměrům mezi árijci a Židy, Židé též nesměli přijímat služby od občanů německé krve). Roku 1938 začali být Židé vytlačováni z hospodářského života, tento proces byl nazýván arizací.¹¹⁷ Platila pro ně následující opatření: 316 jmen bylo úředně označeno za židovská, Židé s jinými křestními jmény si museli přidat jako druhé jméno Israel nebo Sára, aby nemohlo dojít k omylu, árijské děti nesměly být pokřtěny židovským jménem, židovské firmy nesměly tajit svého vlastníka. Židé měli následující povinnosti: zaregistrovat všechny židovské organizace i všechny židovský majetek, nosit u sebe doklady potvrzující židovský původ, bydlet ve vymezeném prostoru. Od roku 1941 bylo povinné nosit židovskou Davidovu hvězdu. Židům bylo zakázáno vykonávat některé profese a byl jim znemožněn přístup do německých divadel a škol.¹¹⁸ Méněcenné rasy byly v Německu

---

¹¹⁵ HAJN, V. *Der Ahnenpass – prověrka rasové čistoty*. In: BUDIL, I. T., V. BLAŽEK a V. SLÁDEK (eds.). *Dějiny, rasa a kultura: sborník příspěvků z interdisciplinárního symposia o problematice ras, Plzeň, 12. 5. 2005*. Ústí nad Labem: Nakladatelství a vydavatelství Vlasty Králové, 2005. ISBN 80-903-4124-1. S. 77-80. S. 77.

¹¹⁶ REES, L. a W. WIPPERMANN. *Nacisté: dějiny varují*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 2008, 325 s., [24] s. obr. příl. Arma. ISBN 978-80-204-1676-6. S. 31.

¹¹⁷ ALY, G. *Hitlerův národní stát: loupění, rasová válka a nacionální socialismus*. Praha: Argo, 2007. Historické myšlení; Totalitarismus a šoa. ISBN 978-80-7203-918-0. S.45-50.

¹¹⁸ BURLEIGH, M. a W. WIPPERMANN, pozn. 65, s. 35-36 / 56

rovněž vystaveni opatřením, jakými byla “nucené potraty, kastrace, sterilizace, které se prováděly v ústavních zařízeních, jež často představovala” pro mnohé smrt.

Je nutné poznamenat, že na realizaci nacistických rasových programů se podíleli i němečtí biologové a lékaři – a to ještě před nástupem Adolfa Hitlera k moci. Již dříve měli tito vědci snahu pojímat židovský problém jako lékařský. Získávání informací o „méněcenném“ obyvatelstvu nacistům usnadnil i fakt, že *Institut císaře Viléma pro antropologii, lidskou genetiku a eugeniku* založený v roce 1927 měl k dispozici data, která získal za účelem ochrany před tělesnou a duševní degenerací. Tento institut již v roce 1935 cvičil lékaře SS. Rasová hygiena byla ostatně v tomto období povinným předmětem na řadě německých univerzit.¹¹⁹

Důležitým momentem německého antisemitismu byla tzv. *Kristallnacht* neboli Křišťálová noc 9. listopadu 1938. Jednalo se o pogrom na Židy, který vyprovokovala Goebbelsova propaganda pod záminkou odvety za vraždu německého velvyslance v Paříži polským emigrantem. Zodpovědnost za tuto noc byla svalena na Židy, což jen urychlilo proces arizace. Během války bylo prosazeno tzv. konečné řešení Židů, což byl krycí název pro pokus o jejich vyhlazení, k němuž sloužila soustava koncentračních táborů. Vzhledem k faktu, že měla tato genocida kolem 6 000 000 obětí (údaj nelze zjistit přesně, neboť nacistům se po porážce podařilo některé záznamy zlikvidovat), můžeme říci, že Hitler skutečně uskutečnil to, co předesílal v knize *Mein Kampf*. Ostatně za rasovými zákony si Hitler stál natolik, že ještě v Berlínském testamentu, který nadiktoval těsně před svou smrtí v berlínském bunkru, kde se ukrýval, vyslovil přání, aby “vedení národa a jeho následovníci úzkostlivě zachovávali rasové zákony a nesmiřitelně odporovali travičům lidstva - mezinárodnímu Židovstvu”.¹²⁰

---

¹¹⁹ PROCTOR, R., pozn. 10, s. 13.

¹²⁰ BURLEIGH, M. a W. WIPPERMANN, pozn. 65, s. 53.

4 Srovnání jednotlivých rasových a nacionalistických názorových vlivů na formování nacistické ideologie

Předchozí kapitoly hovořily o díle třech velkých rasových teoretiků, o *Eseji o původu lidských ras* Josepha Arthura Gobineaua, o *Základech XIX. století* Houstona Stewarda Chamberlaina a o *Mein Kampf* Adolfa Hitlera. Zatímco Joseph Arthur Gobineau se ve svém díle *O nerovnosti lidských ras* obracel do dávné minulosti a pátral po vzniku lidského druhu a jeho dějinách, Houston Stewart Chamberlain se ve svých *Základech devatenáctého století* snažil postihnout vývoj evropské moderní kultury. Adolf Hitler v *Mein Kampf* prezentoval svůj světonázor, který se později neštítel zrealizovat prostřednictvím německé politiky.

Zatímco Joseph Arthur Gobineau vydal obsáhlé romantické dílo pojednávající o souboji různých ras v průběhu historie, Houston Stewart Chamberlain ve své knize dospěl k názoru, že existují už jen dvě soupeřící rasy – árijská a semitská. Adolf Hitler tento pohled ještě zúžil a zredukoval darwinistický boj o přežití na dva soupeřící protiklady – Árijce a Židy. Nutno dodat, že Gobineau neměl možnost seznámit se s Darwinovými myšlenkami, Chamberlain se s nimi neztotožňoval, až Hitlerovo myšlení je Darwinem ovlivněno – nicméně Darwinovy myšlenky jsou v jeho pojetí značně zkreslené.

Gobineau vypráví čtenáři příběh o vzniku civilizací a o původu jejich obyvatel. Hlavní roli v tomto příběhu bezesporu zaujímá bílá rasa, bez jejíhož prvotního impulsu by civilizace nemohla vzniknout. Gobineau takto ve svém díle stvořil mýtus o Árijcích, kteří zaujali postavení nového vyvoleného národa. Ač nebyl o nic větší antisemita či rasista než jeho okolí, jeho romantické dílo ovlivnilo zejména rasisticky smýšlející myslitele. Árijci začali být vnímáni jakožto jedinci, kteří se postarají o revitalitaci evropské civilizace. Díky Gobineauovi bylo mnoho jedinců přesvědčeno o svém árijském původu, což je vedlo rovněž k názoru, že mají přirozené právo vládnout ostatním. Položíme-li si však otázku, zda lze říci, že je Gobineau původcem rasově orientované ideologie, jakou byl německý nacismus, odpověď bude znít – nikoliv. Autorka této práce se plně ztotožňuje s názorem Ivo T. Budila,

který říká, že „pokud by v 19. století neexistoval jiný myslitel rasy než Arthur Gobineau, nacismus by s největší pravděpodobností buď nevznikl, nebo by neměl rasistický ráz“.¹²¹

Houston Stewart Chamberlain na rozdíl od J. A. Gobineaua nezavrhoval rasové míšení, ačkoliv uznával, že míšení cizorodých nebo vzdálených ras může přispět k rozvratu civilizace (jako příklad uvádí rozvrat pozdního Říma). Jeho antisemitismus je ve srovnání s Gobineauem velmi ostrý. Byl to tento spisovatel, kdo přišel s myšlenkou „rasově čistšího a méně materialisticky orientovaného Německa“.¹²²

Všem rasovým myslitelům byl kromě preference bílé rasy společný strach z degenerace rasy. Zatímco Gobineau své dílo zakončuje fatalistickým názorem, že degenerace je stejně nevyhnutelná jako smrt a zánik; Chamberlain v závěru knihy mluví o nutnosti boje proti rasovému míšení, který je bojem na život a na smrt. Hitler se obával míšení svého německého národa s židovskou rasou natolik, že nejenže uvedl v praxi zákony, které znemožnily vztahy mezi Árijci a Židy, ale dospěl k fyzické likvidaci Židů (a dalších „méněcenných“ obyvatel jako například cikánské menšiny). Též představa existence určité hierarchie ras je společná všem rasovým ideologům již od konce 18. století.

Jasně definovat názorové vlivy, které měly vliv na formování německého nacionalismu a na myšlení Adolfa Hitlera¹²³ je značně obtížné. Vypátrat ověřitelné údaje znesnadňuje i kult osobnosti milovaného „Führera“, neboť Hitler vytvořil mýtus o své neomylnosti. Prezentoval se jako jediný člověk, který zná cestu, jak Německo vyléčit z jeho neduhů a navrátit mu jeho původní slávu. Philippe Valode uvádí, že Hitler přirozeně četl jak Gobineaovo, tak Chamberlainovo dílo,¹²⁴ nicméně další zdroje s tímto tvrzením polemizují. Například Burleigh s Wippermannem ve své knize prezentují názor, že není jasné, kým přesně se Hitler inspiroval, nicméně jisté je, že mu byly známy nejdůležitější rasově antropologické, rasově-hygienické a rasově-antisemitské teorie, na jejichž základě napsal *Mein Kampf*.¹²⁵ Ernst Nolte říká, že nemůžeme s určitostí říci, zda Hitler někdy důkladně

---

¹²¹ BUDIL, I. T., pozn. 8, s. 13.

¹²² Paxton, Anatomie fašismu, s. 306, pozn. 23

¹²³ V této kapitole autorka hovoří o myšlenkových konceptech, z nichž vycházel Adolf Hitler. Vůdce ve svých projevech sám sebe ztotožňoval s německým státem, tedy i národem (nacionalismus ztotožňuje pojmy stát a národ). Protože Hitler ve své knize popsal svůj tzv. světový názor, který se mu povedlo z velké části zrealizovat, autorka této práce jeho jméno nyní ztotožňuje s Třetí říší, kterou reprezentoval. Pokud se nechal vůdce ovlivnit určitými názorovými vlivy, pak se to zcela jistě promítlo v konceptu nacistické ideologie.

¹²⁴ VALODE, P. Hitler a tajné společnosti. Vyd. 1. Praha: Knížní klub, 2010, 229 s. ISBN 978-80-242-2846-4. S. 54.

¹²⁵ BURLEIGH, M. a W. WIPPERMANN, pozn. 65, s. 47.

četl alespoň Gobineaua a H. S. Chamberlaina, neboť jeho světonázor se utvářel zřejmě ve Vídni pod vlivem „laciných spisků“. Přestože s jistotou můžeme říci jen to, že Hitler znal antisemitskou literaturu, i přes povrchní znalost děl Gobineaua a Chamberlaina se držel jimi položeného základu. Stal se tak nejradikálnějším z Gobineauových epigonů. Některé Gobineauovy myšlenky byly pro nacismus nepřijatelné (například fakt, že považoval německý národ za negermánský), jiné naopak do národně socialistické rétoriky zcela zapadly – kromě zmíněné hierarchizace ras například Gobineauovo pohrdání Slovanů jako protiválečným národem.¹²⁶ Ať už Hitler *Pojednání o nerovnosti lidských ras* četl nebo ne, shodně s Gobineauem prohlašoval, že pouze árijská rasa je schopna stvořit nějakou kulturní civilizaci, žlutá rasa dokáže kulturu vytvořenou Árijci pouze přenášet a přechovávat. Ostatní rasy, jako jsou černoši a Slované, mají nižší význam a židovská rasa zosobňuje veškeré zlo. Tito dva myslitelé se rovněž shodovali v názoru, že mezi lidmi existovala a měla by existovat touha po rasové čistotě (jak je tomu u zvířat). Křížení ras snižuje hodnotu rasy. Také pro Chamberlaina představovali Židé zplozence pekel.

Kromě zmíněných myšlenek Hitler přejal i některé ideje pangermánského nacionalismu a antisemitismu Georga von Schönerera, Houstona S. Chamberlaina nebo vídeňského starosty Luegera, z hudby pak Richarda Wagnera.¹²⁷ Do nacistické politiky pronikly též myšlenky rasových hygieniků.

Velkým inspiračním zdrojem byl pro nacismus též italský fašismus. Fašismus je ideologií, která má nacionální charakter, což znamená, že má v každé zemi odlišné charakteristiky. Ideologie italského duceho Benita Mussoliniho byla inspirována myšlenkami Friedricha Nietzscheho a Gustava Le Bona a z počátku nebyla antisemitská. Hitler se od duceho učil, „jak být velkým vůdcem“, v čemž brzy předčil svého učitele. Hitler se inspiroval pompézností duceho shromáždění a jeho komunikací s masou. Ostatně již v *Mein Kampf* si všimá psychologie davu. Friedrich Nietzsche je často obviňován, že je „praotcem fašismu“, což není pravda: je třeba zdůraznit, že tento myslitel německým nacionalismem i antisemitským smýšlením pohrdal.

Je pozoruhodné, že Hitler v *Mein Kampf* kritizoval židovskou rasu za to, že úspěchy jejich činnosti vyplývají z kopírování germánských vzorů, ač symbolika nacistů byla (stejně

---

¹²⁶ NOLTE, E., pozn. 22, s. 361- 363.

¹²⁷ PAXTON, R. O., pozn. 19, s. 41.

jako jejich myšlenky) nepůvodní. Svastiku používaly již před NSDAP i jiné německé pravicové skupiny. Lebku se zkříženými hnáty na přilbách SS původně používalo německé jezdeckvo. Římský pozdrav s napřaženou pravicí pocházel od italských fašistů. Nacisté byli výjimeční především v míře své brutality.¹²⁸ Nacismus se též nepokoušel stvořit nového člověka, protože se předpokládalo, že již existuje: nacismus se pokoušel odkrýt člověka skrytého pod nánosem moderní civilizace (osullivan s. 181). Hitler zcela proměnil i vnímání státu jako takového. On sám byl reprezentantem státu, s nímž se mělo lidské společenství identifikovat: „státník, který chce všechno-tedy Stát-není jen orgánem státu nebo jeho nástrojem – on je Stát!“¹²⁹

---

¹²⁸ REES, L. a W. WIPPERMANN, pozn. 116, s. 25.

¹²⁹ O'SULLIVAN, N., pozn. 87, s. 163.

Závěr

Bakalářská práce si kladla za cíl představit a rozebrat rasové a nacionalistické koncepce, kterými byla inspirována a ovlivněna německá nacistická ideologie,

V úvodní kapitole autorka shrnula obecný vývoj povědomí o nacionalismu v evropském myšlení a definovala jeho charakteristické prvky. Taktéž je zde pojednáno o vzniku nacionalismu a o jeho charakteristických rysech.

Druhá kapitola se zabývá dvěma nejvýraznějšími rasovými mysliteli, Josephem Arthurem Gobineauem, jenž své myšlenky shrnul ve svém čtyřsvazkovém díle *O původu nerovnosti lidských ras*, a Houstonem Stewartem Chamberlainem, který se rasovou problematikou zabýval v díle *Základy devatenáctého století*. Zatímco Joseph Arthur Gobineau byl spisovatelem, jehož dílo je antiutopickým příběhem o vývoji lidských dějin, který končí tragicky; účelem knihy Houstona Stewarta Chamberlaina bylo, dle jeho vlastní formulace, oddělit germánské od negermánského.

Třetí kapitola se zabývá nacismem jakožto nacionalistickou ideologií, která do sebe vstřebala rasistické prvky, z nichž nejvýraznějším projevem byl antisemitismus. V první části kapitoly je shrnuto období, které přálo vzniku jednotlivých národních nacionalismů včetně toho německého. Následně se autorka pokusila proniknout do problematiky rozvoje nacionalistického myšlení a rozšíření rasistického smýšlení v německé mentalitě. V další části autorka uvádí charakteristiky NSDAP, strany, do níž v Mnichově vstoupil mladý rakouský radikální antisemita Adolf Hitler, aby se posléze stal jejím vůdcem. Kapitola stručně pojednává o Adolfu Hitlerovi a vývoji strany do tzv. pivního puče. Ten vedl k uvěznění Hitlera ve věznici Landsberg, kde vznikl první díl knihy *Mein Kampf*. Další část této kapitoly pojednává o zásadních myšlenkách formulovaných v tomto díle – o Hitlerových názorech na společnost a o tezíách uvedených v této knize, které se vůdce později pokusil zrealizovat. V závěrečné části třetí kapitoly autorka shrnuje vývoj německého nacionalismu po roce 1930 a uvádí příklady aplikace rasismu do německé nacionalistické politiky. Vliv nacismu byl patrný i po druhé světové válce, kdy ani pravdivá svědectví o hrůzách holocaustu nepřesvědčila některé jedince o existenci tak obrovské vlny antisemitismu přítomné v německé společnosti v období Hitlerovy Třetí říše.

Závěrečná kapitola srovnává jednotlivé názorové vlivy na formování nacistické ideologie. Autorka zde uvedla odlišnosti v myšlení tří zmíněných teoretiků, na něž se tato práce primárně zaměřuje, a pokusila se srovnat míru, s jakou konkrétní myšlenky pronikly do nacistického světového názoru. Ačkoliv nelze doložit, zda nacisté (a Adolf Hitler) studovali díla Josepha Arthura Gobineaua a Houstona Stewarta Chamberlaina, je zřejmé, že některé názory těchto myslitelů posloužily nacistům během 30. a 40. let 20. století k perzekuci, utiskování a vraždění miliónů lidí jen z toho důvodu, že tito lidé nesplňovali nacistické představy o „nadřazené rase“.

Seznam zdrojů

ALY, G. *Hitlerův národní stát: loupění, rasová válka a nacionální socialismus*. Praha: Argo, 2007. Historické myšlení; Totalitarismus a šoa. ISBN 978-80-7203-918-0.

BAUER, F. *Mein Kampf očima historiků*. Praha: XYZ, 2008. ISBN 978-80-86864-95-2.

BUDIL, I. T. *Historické proměny rasové teorie a ideologie*. In: BUDIL, I. T., V. BLAŽEK a V. SLÁDEK (eds.). *Dějiny, rasa a kultura: sborník příspěvků z interdisciplinárního symposia o problematice ras, Plzeň, 12.5.2005*. Ústí nad Labem: Nakladatelství a vydavatelství Vlasty Králové, 2005. ISBN 80-903-4124-1. S. 8-32.

BUDIL, I. T. *Jitro Árijců: život a dílo Arthura Gobineaua, zakladatele árijské ideologie*. Vydání 1. Praha: Triton, 417 s. ISBN 978-807-3872-748.

BUDIL, I. T. *Triumf rasismu: rasová imaginace a zrození moderní doby*. Vydání 1. Praha: Stanislav Juhaňák - Triton, 2015, 991 stran. ISBN 978-80-7387-750-7.

BURLEIGH, M. a W. WIPPERMANN. *Rasistický stát: Německo 1933-1945*. Vydání 1. Praha: Columbus, 2010, 365 s. ISBN 978-80-7249-261-9.

COLLOTTI, E. *Hitler a nacismus: rasová imaginace a zrození moderní doby*. Vydání 1. Praha: Columbus, 1996, 157 s. Edice XX. století. ISBN 80-859-2844-2.

FREDRICKSON, G. M. *Rasismus: stručná historie*. Praha: BB art, 2003. ISBN 80-734-1124-5.

GELLNER, E. A. *Nacionalismus*. Vydání 1. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003, 133 s. ISBN 80-732-5023-3.

GOBINEAU, J. A. *O nerovnosti lidských plemen*. 1. díl. Praha: Orbis, 1942. 399 s.

GOBINEAU, J. A. *O nerovnosti lidských plemen*. 2. díl. Praha: Orbis, 1942. 409 s.

HAJN, V. *Der Ahnenpass – prověrka rasové čistoty*. In: BUDIL, I. T., V. BLAŽEK a V. SLÁDEK (eds.). *Dějiny, rasa a kultura: sborník příspěvků z interdisciplinárního symposia o problematice ras, Plzeň, 12.5.2005*. Ústí nad Labem: Nakladatelství a vydavatelství Vlasty Králové, 2005. ISBN 80-903-4124-1. S. 77-80.

HITLER, A. *Můj boj: dva svazky v jednom*. Nezkrác. vyd. Praha: Otakar II., 2000, 507 s. ISBN 80-863-5526-8.

CHAMBERLAIN, H. S. *Základy devatenáctého století*. Díl 1. Praha: Nakladatelství Dr. Ant. Hajna, 1910.

NOLTE, E. *Fašismus ve své epoše*. Vydání 1. Praha: Argo, 1999, 695 s. Historické myšlení, sv. 8. ISBN 80-720-3107-4.

JÄCKEL, E. *Hitlerův světový názor: (projekt jedné vlády)*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 1999, 156 s. ISBN 80-718-5254-6.

KOHN, H. *Nacionalismus*. In: HROCH, M. *Pohledy na národ a nacionalismus*. Vydání 1. Praha: SLON, 2003. ISBN 80-86429-20-2.

KRYL, M. *Rasismus, antisemitismus, holocaust*. Ústí nad Labem: Filozofická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2011. ISBN 978-80-7414-389-2.

MANN, G. *Dějiny Německa 1919-1945*. 1. vyd. Praha: Český spisovatel, 1993, 245 s. Orientace (Český spisovatel). ISBN 80-202-0441-5.

MESSADIÉ, G. *Obecné dějiny antisemitismu: od starověku po dvacáté století*. Vydání 1. Praha: Práh, 2000, 317 s. ISBN 80-725-2038-5.

O'SULLIVAN, N, T. VÁŇOVÁ a I. LUKÁŠ. *Fašismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1995.

OVERY, R. J. *Diktátoři: Hitlerovo Německo a Stalinovo Rusko*. Praha: Beta-Dobrovský, 2006. ISBN 80-730-6227-5.

PAXTON, R. O. *Anatomie fašismu*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-811-2.

PROCTOR, R. *Rasová hygiena: lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009. Stíny. ISBN 978-80-200-1763-5.

REES, L. a W. WIPPERMANN. *Nacisté: dějiny varují*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 2008, 325 s., [24] s. obr. příl. Arma. ISBN 978-80-204-1676-6.

ŠEDIVÝ, M. *Zrod německého nacionalismu*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2013, 208 s. ISBN 978-80-261-0320-2.

VALODE, P. *Hitler a tajné společnosti*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 2010, 229 s. ISBN 978-80-242-2846-4.

VITKINE, A. *Mein Kampf: příběh jedné knihy*. Praha: Paseka, 2010. ISBN 978-80-7432-058-3.